

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2019/11-12 szám

Boldog Karácsonyt és Eredményekben Gazdag Új Esztendőt kívánunk!

Tartalom

Villám

- [Száz éve történt](#)

Emlékezet

- [Dull Ernő: Valóban befejeződött](#)
- [Budapest a diktatúrák árnyékában](#)
- [Olajos István: Messiásvárás](#)
- [Olajos István: Germanicus, Róma gyöngye](#)
- [Luczay Zoltán: Szemelvények a Kárpát-medencéből](#)
- [Ballai László: Szindbád őrizői](#)

Délibáb

- [Balázs Béla: A kékszakállú herceg vára](#)
- [Elisabeth Barret-Browning: A portugál szonettekben](#)
- [Alfred Tennyson: Szent Ágnes estéje](#)
- [Krúdy Gyula: Hófúvásban](#)
- [Krúdy Gyula: Szindbád az állomáson](#)
- [Ady Endre: A pap rózsái](#)
- [Ady Endre: Lőrinc páter térít](#)
- [Olajos István: Robinson és a Biblia](#)
- [Kaiser László: Fohász](#)
- [Kaiser László: Tiéd lehet?](#)
- [Ballai László: Palimpszeszt](#)

Húrok

- [Dull Ernő: Kétszer annyian](#)
- [Kodály Zoltán: Előadó-művészet](#)

- [Ballai László: Világhír a Városmajorból](#)
 - [Nándi Mihály: Villányi Kocsis Glamour](#)
 - [Dull Ernő: Adagio](#)
 - [Nándi Mihály: Galagonya](#)
 - [Nándi Mihály: Bobby Chick](#)
 - [Ballai László: A rosszul őrzött lány](#)
-

Villám

Száz éve történt

Száz esztendeje, 1919. november 16-án vonult be Budapestre Horthy Miklós „fővezér” fehér lován, mintegy a Feszti-körkép Árpád fejedelmét parodizálva. A közhiedelemmel – pontosabban szólva propagandájával – ellentétben nem a különítményei élén, mert azok már néhány nappal korábban megérkeztek, és több száz embert letartóztattak. Horthy szűkebb törzse az egész Gellért szállodát lefoglalta – természetesen térítés nélkül. A Prónay-különítmény a Teréz-körúti Britannia Szállóban (a mai Béke Hotelben) vert tanyát, amelynek pincéjében börtönt alakított ki. Itt több tucat embert gyilkoltak meg bestiális kegyetlenséggel. Ostenburg-Moravek Gyula sem vetette meg a luxust, hiszen ő embereivel az Erzsébet körúti Royal Szállóba kvártélyozta be magát ingyen szállásra.

A Horthy-propaganda ma is él, például azoknak a történészeknek ajakán, akik szerint mindmáig nem került elő olyan parancs vagy bármilyen közvetlen bizonyíték, amely igazolta volna, hogy Horthy a különítményesek rémtetteire utasítást adott, mintha nem is az ő szavai lennének a következők: „semmi okom sincs rá, hogy szépítgessem azokat az igazságtalanságokat és kegyetlenkedéseket, amelyek valóban megtörténtek abban az időben, amikor csak acélseprű tisztíthatta meg az országot”.

Emlékezet

Dull Ernő: Valóban befejeződött

2019. október 13-án a bukott budapesti polgármesterek – akik voltaképpen újraválasztásukra

kifürödve jelentek meg a városházán – végtelenül megdöbbenek az ellenzéki összefogás eredményén, és nem áttalják a „központra” hárítani a felelősséget, amely nem tájékoztatta őket időben a várható eredményről, és annak megelőzésére nem dolgozott ki egy „B-tervet”. (Nem kell politikusnak lenni ahhoz, hogy felismerjük: a 2018-as országgyűlési képviselőválasztást Budapesten toronymagasan megnyerte volna az ellenzék, ha már akkor létrejön a választási együttműködés; ebben a kerületben a mi jelöltünk lép vissza a ti javatokra, a másokban fordítva.)

Tehát a derék polgármesterek a központtól várták volna az intézkedést. Vagyis a párttól, azaz a párt vezetőjétől. Ha megjelenik a sikereit hirdető transzparenszi elött, s a zászlók vidáman lobogni kezdenek, kormányőrök fehér kesztyűje a sapkaszélhez röppen, hej, akkor lehet ám csak igazán mosolyogni, miközben a nyakba süllyedő gerincben és a megroggyanó térdben is ott bizserog a kollektív öröm érzete. Csak hát az önkormányzatiság ott kezdődik, amikor helyi szinten dőlnek el a kérdések, nem pedig a központban, és az emberek kinyilvánítják az akaratukat. Ez ellen éppen a polgármesterek reklamálnak, akiknek a leghevesebben kellene küzdeniük az öngazgatásért? Valóban polgármesterek ők, vagy csak főntről lehelyezett pártkáderek?

A bukott polgármesterek riadozása élesen rávilágított arra, hogy valóban véget ért a rendszerváltás. Az, amely az egypártrendszerből az egypártrendszerbe vezetett és hatalmas ívben elkanyarodott a demokrácia mellett. Megint új rendszerváltás szükséges, mély és igaz. Olyan, amely a választási rendszer igazságossá tételével, a hatalmi ágak szigorú szétválasztásával és az alkotmánybírói tekintély megtámadhatatlanságával létrehozza a fékek és ellensúlyok azon rendszerét, amely meggátolja, hogy bármely párt ellenőrizhetetlen hatalmat gyakoroljon. Olyan, amely képzett emberfőket nevel, akik nem mint ajándékozó atyára tekintenek az államra könnyelábadó szemekkel, hanem mint szolgáltatóra, adófizetőként szigorúan előírva a kötelezettségeit. Olyan, amely nem csak a lehetőségét, de még az elképzelhetőségét is kizárja annak, hogy hazánk újból a politika kontárjai, horthymiklósok, kádárjánosok, vagy mutációik szabad prédájává váljon.

Budapest a diktatúrák árnyékában

Különös útikalauzt nyújtott át Budapestről Ungváry Krisztián és Tabajdi Gábor, az alábbi tematikába rendezve:

- Három szimbolikus köztér
- Forradalom és terror 1918–1920
- Az SS, a Gestapo, a nyilasok Budapesten és a zsidóüldözés
- Budapest ostroma
- A szovjet megszállás és Rákosi Budapestje

- Forradalom és szabadságharc Budapesten
- Kádár Budapestje.

Különös, mert mindazokat a legendákat, amelyeket a nagyszülők – és persze a még náluk is jobban értesült szomszédok – hagyományoztak ránk az egymást váltogató bal- és jobboldali diktatúrákról, objektív keretek közé kívánják szorítani. Különös azért is, mert a főváros színterein sétálva ma már nekünk, budapestieknek sem mindig jut eszünkbe, hogy a ma oly békésen ágaskodó homlokzatok milyen rémisztő események tanúi voltak egykoron. Pedig emlékeznünk kell, azt bizonyítja a könyv keresztmetszete:

„A Hősök tere átalakításai hűen tükrözik a magyar főváros XX. századi hanyattatásait. 1895-ben született döntés arról, hogy a három évvel később tervezett millenniumi ünnepekre a téren a francia és római diadalívek mintájára nemzeti emlékművet építsenek.

Magyarország elitje ekkor még úgy gondolta, hogy az ország az európai nagyhatalmak sorában foglal helyet, és abban is biztos volt, hogy a nemzetiségi kérdések az asszimiláció sikeressége miatt néhány évtizeden belül teljesen aktualitásukat veszítik. Ebből adódóan az emlékmű a nemzeti dicsőség és magabiztosság megjelenítésének feladatát kapta. Érdekes módon a beruházást hatalmas volumene ellenére sem pályáztatták meg (megelőlegezve ezzel későbbi korok politikai korrupcióit), hanem Schickedanz Albert építészt és Zala György szobrászt bízták meg a tér kialakításával. 1918-ra felépült a két oszlopcsarnok is, amelyben kilenc magyar és öt Habsburg uralkodó kapott helyet. A tér már a szobrok elkészülte előtt a nemzeti dicsőség legfontosabb helye lett: itt ravatalozták fel a külföldről visszahozott Kossuth Lajos (1892) és II. Rákóczi Ferenc (1906) maradványait is.

Az őszirózsás forradalom napjaiban a Habsburg királyok szobrait levették, az utolsót, Ferenc Józsefét pedig szétverték. A Tanácsköztársaság az egész teret radikálisan átalakította: 1919. május elsején a millenniumi emlékművet vörös drapériával fedték le, a középen álló Árpád és vezérei emlékművet (amelyből ekkor még csak Árpád szobra állt) vörös emelvénnel takarták el, amelynek közepén egy hét méter magas, gipszből öntött Marx-szobor állt, jobbján egy bányásszal, balján pedig egy vasmunkással.

Lefedték az obeliszk tetején álló Gábrriel arkangyalt is, a negyedkörívekre pedig a »Világ proletárai, egyesüljetek« feliratot, valamint két képet helyeztek, „Városi proletariátus», illetve »Földművesszegénység« feliratokkal.

1920 után a Habsburgok szobrait visszaállították. Ferenc József alakja azonban megváltozott: míg az eredeti figura magyaros stílusú tábornoki ruhát hordott, addig az új már a Szent István-rend ornátusában állt – ez a finom változtatás minden bizonnyal azzal függött össze, hogy Ferenc József 1849-ben kezdődő katonai működése magyar szempontból korántsem volt pozitívnak nevezhető. Noha a tér még ekkor sem készült el teljesen, funkciója megváltozott: a trianoni békediktátum hatására a »nemzeti dicsőség« helyett a »nemzeti áldozatkészség« gondolata került előtérbe. Ezért 1929-ben egy 47 tonnás mészkő szarkofágot helyeztek Árpád szobra elé, amelyre az »1914-1918«, illetve »Az ezeréves határokért« felirat került. Ezzel a korábban a nemzeti önelégültséget sugárzó kompozíció teljesen új jelentést kapott, 1932-től pedig megkapta a »Hősök tere« elnevezést.”

„A Tőzsdepalotát (Szabadság tér 17.) 1907-ben adták át. Az épület a korabeli Európa legnagyobb ilyen jellegű épülete volt. A tőzsdei kereskedés az emeleti nagytermekben folyt, míg a földszinten büfék, trafikok és kávéházak helyezkedtek el. 1948-ig, az intézmény megszüntetéséig az épület megőrizte eredeti funkcióját (az ostrom után pedig sokáig közismert feketepiac működött benne). A hatalmas épületbe aztán 1952-ben a szovjet kultúrát terjesztő, és az orosz nyelvtanárokat rohamtempóban képző Lenin Intézet került. Egy ideig itt működött a Technika Háza, azaz a tudományos egyesületek székháza is. A Magyar Televízió 1955-ben költözött be a palotába, majd 1960-ban az egész épületet megkapta.

A televíziós adások hivatalosan az 1957. május 1-jei tömeggyűlés közvetítésével kezdődtek meg. Az egy, majd 1971-től két csatornán (hétfői adásszünettel) sugárzott műsorok a Kádár-korszak legfontosabb kommunikációs és propagandaeszközei lettek. Az épületet az 1956-os forradalom 50 évvel korábbi jelszavaival is feltűzelt, kormányellenes tüntetők 2006-ban megostromolták és feldúlták. 2009-ben a közszolgálati televízió új székházba költözött Óbudára, és a Tőzsdepalota hasznosításáról azóta sem született döntés.”

„A »Szovjetház«, azaz a Forradalmi Kormányzótanács székhelye és a népbiztosok lakhelye a Hungária, illetve az azzal egybeépült Ritz Szállóban volt (akkori címe: Mária Valéria u. 14.). 1919. június 24-én a Csaba, a Maros és a Pozsony monitor, amely az egy nap alatt elfojtott ellenforradalmi felkelés oldalára állt, néhány lövést is leadott az épületre. A szállodát 1945-ben a háborús károk miatt lebontották, jelenleg a Hotel Intercontinental (korábban Forum Hotel) áll a helyén az Apáczai Csere János utca 12-14. szám alatt.

Horthy 1919. november 16-án vonult be Budapestre (a különítményei néhány nappal korábban már megérkeztek), és első beszédét fehér lovon ülve a Gellért Szálló előtt tartotta. Horthy szűkebb törzse ekkor az egész szállodát lefoglalta, a fehérterror különítményei pedig Pest jobb szállodáiban rendezkedtek be – természetesen térítés nélkül.

A Prónay-különítmény tanyája az egykori Britannia Szállóban (ma Béke Hotel) volt a Teréz körút 39. alatt (ma: Teréz körút 43.) Ennek pincéjében börtönt rendeztek be. A hotel falai között több tucat embert gyilkoltak meg bestiális kegyetlenséggel. Ostenburg-Moravek Gyula különítménye a Royal Szállóba (Erzsébet körút 43- 49.) települt (a szálloda épületébe 1945-ben, Budapest bekerítése után egy Gestapo-részleg is beköltözött). Mindkét különítmény rendszeres gyilkosságaival és fosztogatásaival vált hírhedtté, ezért 1921 során mindkettőt feloszlatták. Prónay az 1920-as évektől 1944-ig a Szentkirályi u. 25/a alatt egy nagyobb lakásban lakott.”

„Az Andrássy út 60. szám alatt álló palotát 1882-ben Feszty Adolf tervei alapján építette meg a Sonnenberg és Fischer cég, majd három évvel később Perlmutter Jakab vásárolta meg a házat. Örököse, Perlmutter Izsák festőművész 1931-ben úgy rendelkezett, hogy halála után özvegye és nevelt lánya csak haszonélvezeti jogot kapjon az épületre, a tulajdonjog a Pesti Izraelita Hitközséget illette. 1937-ben az örökösöktől a Szálasi Ferenc vezette Magyar Nemzeti Szocialista Párt vette bérbe az ingatlan egy részét, 1939-től pedig feltehetően már az egész épületet a nyilasok bérelték. Mivel a közüzemi díjak rendszeres elmaradása miatt a tulajdoni lap tele van

jelzálogbejegyzésekkel, vélelmezhető, hogy a zsidó haszonélvezők a bérleti díjból sem láttak sokat. Itt, a »Hűség Háza« néven ismertté vált pártközpontban tartották a nyilasok legfontosabb értekezleteiket, és innen szervezték 1939-es kampányukat, amelynek eredményeképpen a szélsőjobboldali erők koalíciója több mint 900 ezer vokssal a szavazatok átlag 40%-át szerezte meg (ez a mandátumok 19%-ához volt elég), dacára annak, hogy a választókerületek jelentős részében a jelöltállítás is megakadályozta a hatalom.

Az épület szerepe az 1944. október 15-i nyilas-hatalomátvétel után veszített politikai jelentőségéből, ugyanakkor az itt tevékenykedő nyilaskülönítmény számos tömeggyilkosságot követett el, részben az épületen belül.

Budapest ostroma során a fővárosi nyilasházak egyike volt. Termeiben, pincéjében brutális kínzásokra került sor. Több, zsidókból álló csoportot innen kísértek a Duna-parti kivégzésekhez.

A kommunista politikai rendőrség 1945. január 18-án alakult meg az Eötvös utca 7. számú házban (az épület jelenleg az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárának ad otthont). Ez azonban hamar szűknek bizonyult, ezért a szervezet 1945 februárjában elfoglalta a nyilasok egykori Andrássy úti központját, a »Hűség Házát«. Formailag ők is kötöttek bérleti szerződést az elhunyt tulajdonos, Perlmutter Izsák nevelt lányával, a perzsa nemesi családba házasodott és fiatalon özvegyé váló Ali Ahmed Mirza főhercegnővel (leánykori nevén Reiszner Gizellával).”

„A Zeneakadémia 1907-ben költözött a Liszt Ferenc tér 8. szám alatt álló szecessziós épületbe, amely később számos világhírű zenész, illetve zenekar fellépésének színhelye volt. Az épület viszonylag jó állapotban vészelte át Budapest ostromát, és mivel rendelkezett nagyobb tömeg befogadására alkalmas teremmel, 1945/46 során fontos szerepet játszott a közéletben is: itt tartották ugyanis a háborús főbűnösök népbírósi pereit.

A nürnbergi perekhez hasonló eljárásokat hatalmas érdeklődés kísérte. Három egykori magyar miniszterelnökre, Imrédy Bélára, Bárdossy Lászlóra és Sztójay Dömére, valamint Szálasi Ferenc nyilas »nemzetvezetőre« is itt mondták ki a halálos ítéletet. A perekkel ugyanakkor a kommunista párt célja az egész 1945 előtti világ elítélése volt, és arra törekedett, hogy a vádlottak megbélyegzésével aktuális politikai ellenfeleit is lejárassa.”

„Az 1926. március 1-jén megnyílt Corvin sokáig Budapest legdivatosabb áruházának számított. 1931-ben itt építették meg Budapest első mozgólépcsőjét is. A világháborúban súlyos sérüléseket szenvedett épület 1945. január-február hónapjaiban hullaházként működött. 1948-ban államosították, majd a Szovjet Javakat Kezelő Hivatalnak adták jóvátétel gyanánt. A Szovjetunió »ajándékként« 1952-ben kapta vissza a nagyközönség.

Különlegessége volt, hogy kezdetben csak szovjet termékeket tartott a választékában – ez azonban a hiánygazdaság miatt egy idő után már nem volt fenntartható. 1956-ban újra megsérült, és mivel felújítására nem került sor, hamarosan életveszélyessé vált, ezért eredeti, klasszicizáló homlokzatát 1966-ban modern alumíniumborítással fedték el. 1967-től Centrum Corvin áruházként működött tovább, és az 1970-es évek végéig (a Skála áruházak megnyitásáig) továbbra is a legfontosabb budapesti áruháznak számított.”

„A Köztársaság tér (ma: II. János Pál pápa tér) 26. szám alatti épület 1945 előtt a Volksbund, a Magyarországi Németek Népi Szövetségének székháza volt. Budapest ostroma közben a kommunista párt itt rendezte be első fővárosi központját. Kezdetben itt működött a politikai rendőrség is, később pedig a budapesti pártbizottság székháza lett. Az épület 1956-ban a hatalmuk védelmére berendezkedett kommunisták egyik gyülekezőhelyévé vált. Október 30-án a fegyveres felkelők megostromolták az objektumot. A védők segítségére kirendelt páncélosok tévedésből az épületet kezdték el lőni, ezzel siettetve a bent tartózkodó funkcionáriusok és karhatalmisták kapitulációját. A feltüzelt tömeg ezt követően több ávosnak vélt védőt meglincsel – az elfogott, illetve felakasztott embereket ábrázoló képek bejárták a világsajtót. Az esetet a kádári propaganda az »ellenforradalom« brutalitásának érzékeltetésére és végső soron a szovjet csapatok behívásának utólagos igazolására használta fel a forradalmat követő évtizedekben. A téren felállították a meggyilkoltak emlékművét is (ezt a rendszer- váltáskor eltávolították). Az épületben 1956 után az MSZMP Budapesti Bizottsága tevékenykedett, 1990-2007 között pedig a Magyar Szocialista Párt székháza volt.”

„A második szovjet támadást követően, 1956. november 4-én hajnalban Nagy Imre kormányával és közvetlen munkatársaival együtt a jugoszláv nagykövetségen kért menedéket. A családjukkal együtt befogadott politikusok a szabadságharc leverése közben is folytatták az ülésezést az épületben, ahonnan jól láthatták a Hősök terén átdüböngő szovjet tankokat. A szovjet hadsereg harckocsijaival Budapestre érkező Kádár János megpróbálta lemondásra bírni Nagy Imrét, ő azonban ezt elhárította. A tárgyalások több szálon folytak, végül a követségen lévőknek szabad elvonulást ígértek. Ennek ellenére az épületből buszokra szálló csoportokat a szovjet állambiztonsági erők letartóztatták, és a követségre menekültek nagy részét Romániába deportálták. (Az épület jelenleg Szerbia nagykövetsége.)”

„A kommunista hősök számára kialakított temetőhely felépítését már Rákosi Mátyás is tervbe vette, ám a munkásmozgalmi panteon felépítéséről végül csak 1957-ben született döntés. Mindez természetesen összefüggött az 1956-ban a hatalom védelmében elesett, meggyilkolt kommunisták sorsának és az »ellenforradalom« brutalitásának propagandisztikus célú bemutatásával.

A Körner József tervezte központi mauzóleum, a pilonok, a díszsorok, valamint a parcellák rendezése végül 1959-re készült el. A sírkertnek ebbe a részébe temették az 1945 előtti, illegális korszak hőseit és a második világháborús ellenállás mártírjait is. A panteonba kerülő személyekről a legfelső szinten, a pártközpontban döntöttek, és a temetőhelyen szigorú ideológiai hierarchia uralkodott. A mauzóleum 365 urnahelyéből a rendszer fennállása alatt csak 75-öt használtak fel. 1989-ben viszont itt, a 12. számú oldalparcellába temették el Kádár Jánost is, akinek sírját 2007-ben ismeretlen tettesek feldúlták.”

„A demokratikus ellenzék tagjai az országba becsempészett vagy titokban készített szamizdat lapokat és irodalmat is különböző magánlakásokon terjesztették. A leghíresebb elosztóhely Rajk László lakásán, az V. Galamb utca 3. szám alatt működött: ez volt az úgynevezett »Rajk-butik«. Számos házkutatást követően Rajkot végül 1983-ban kilakoltatták, lakását elkobozták, és ezzel a

»Rajk-butik« megszűnt.”

„Külön említést érdemel Czinege Lajos honvédelmi miniszter, aki az Endrődi Sándor utca 18/b. alatt épített magának luxusvillát. Ennek arányait érzékelteti, hogy egyik belső termében nagyobb méretű lovas szobor állt. Czinege a házavatóra Kádár Jánost is meghívta, aki az őt taszító luxust meglátva azonnal távozott. Hasonló eset volt Czinege fiának villája is, amely 1987-ben a Látó-hegyi Árpád-kilátó elé épült, úgy, hogy a kilátást részben eltakarta. Ez utóbbi eseteket leszámítva elgondolkodtató, hogy a legfelső vezetés egy része mennyire szerény körülmények között lakott – különösen a gazdasági és politikai élet mai prominenseinek életkörülményeivel összehasonlítva.” (Ungváry Krisztián–Tabajdi Gábor: Budapest a diktatúrák árnyékában, Jaffa, 2012)

Olajos István: Messiásvárás

A Szabadító eljövételének fogalma sokféleképpen értelmezhető, alapvetően egy Isten által felhatalmazott személy megérkezését jelenti, aki az Ő ígéréteinek megfelelően üdvösséget hoz a csúfosan elbukott emberiség számára. Az ószövetségi próféciaik alapján a választott nép a mai napig is ebben a várakozásban él, míg mi, akik Krisztust elfogadtuk Üdvözítőnknek, immár második eljövételére várunk. Ezúttal azt kíséreljük meg a Biblia karácsonyi történeteiből kideríteni, hogy azok szereplőiben mennyire volt erős a várakozás a Megváltó megjelenésére.

Máté evangéliumának 2. fejezete így kezdődik: „A mikor pedig megszületik vala Jézus a júdeai Bethlehemben, Heródes király idejében, ímé napkeletről bölcsek jövének Jeruzsálembe” – μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν (mágoi ápó ánatolón), ahogy az evangélista az eredeti szövegben nevezi őket. Szó sincs tehát királyokról, sem arról, hogy hárman lettek volna, esetükben mágusokra, azaz egyszerű, önmegtartó életet élő, többek között csillagászzal is foglalkozó papokra kell gondolnunk valamelyik keleti országból. Kétségkívül „pogány” emberek voltak, ám ha elolvassuk a Bibliában a babiloni fogságról és az azt követő időszakról szóló könyveket, láthatjuk, hogy a perzsa királyok milyen meglepőnek mondható tisztelettel viseltettek a „menny istene” iránt. Valószínűleg ez a tradíció tükröződik a bölcsek Jézust kereső igyekezetében is. Megjelenésük nagy zűrzavart okozott: „Heródes király pedig ezt hallván, megháborodék, és vele együtt az egész Jeruzsálem – olvashatjuk tovább az Igében. A zsidók éppen regnáló uralkodója messze elviszi a pálmát a messiásvárás terén – negatív értelemben. Fogalma sincs, hogy hol kell a Megváltónak születnie, a hír hallatán hatalmát féltve megretten és máris megfogán fejében az újszülött elpusztításának terve. Ugyanakkor Júdea fővárosában más sem igen akadt, akit mindezek különösebb örömmel töltöttek volna el.

A további eseményekről Lukács evangéliuma tudósít. Zakariás pap, Keresztelő János édesapja először nem hiszi el ugyan, hogy Isten erősen előrehaladott kora ellenére gyermekkel ajándékozza

meg, később azonban megvilágosodnak előtte az angyal szavai, a jövendölések alapján, a Lélek segítségével felismeri mindkét fiú jelentőségét és gyönyörű énekkel dicsőíti az Urat (Lk 1, 68-79). Jézus születésekor először a pásztorok értesülnek az örömhírről, az Úr hozzájuk küldte el angyalát, mert tudta, hogy ezekben a többiek által mélyen lenézett, rendkívül egyszerű, félvad emberekben még valamennyire pislákol a messiásvárás lángja. Ők a félelem leküzdését követően fel is kerekednek: „Elmenének azért sietséggel, és megtalálák Máriát és Józsefet és a kis gyermeket, ki a jászolban fekszik vala. És ezt látván, elhirdeték, a mi nekik a gyermek felől mondott vala. És mindenek, a kik hallák, elcsodálkoznak azokon, a miket a pásztorok nekik mondtak” (Lk 2, 16-18). Mindazonáltal a történet a megdöbbenés lecsillapultával senkit sem érdekelt, csupán a pásztorok dicsőítették Istent.

Amikor pedig eljött az idő, hogy Jézust bemutassák a templomban, ketten is csodálatos bizonyosságot tehetek Róla. Simeon igaz és istenfélő ember volt „és kijelentetett neki a Szent Lélek által, hogy addig halált nem lát, a míg meg nem látja az Úrnak Krisztusát (Lk 2, 26). A gyermeket karjaiba vévén imígyen áldotta Istent: „Mostan bocsátd el, Uram, a te szolgádat, a te beszéded szerint, békességben: mert látták az én szemeim a te üdvösségedet (Lk 2, 29-30). A másik, Anna prófétaasszony évtizedek óta özvegyként szolgált a templomban. „Ez is ugyanazon órában oda állván, hálát adott az Úrnak, és szóla ő felőle mindeneknek, a kik Jeruzsálemben a váltságot várták (Lk 2, 38). Ugyanakkor Jézus szülei nem vizsgáznak különösebben jól, „József pedig és az ő anyja csodálkoznak azokon, a miket ő felőle mondtak” (Lk 2,33) – mondja róluk az Írás. Pedig Isten alaposan felkészítette őket a kapott feladatra. Józsefhez így szólt az Úr angyala: „József, Dávidnak fia, ne félj magadhoz venni Máriát, a te feleségedet, mert a mi benne fogantatott, a Szent Lélektől van az. Szül pedig fiat, és nevezd annak nevét Jézusnak, mert ő szabadítja meg az ő népét annak bűneiből. Mindez pedig azért lőn, hogy beteljesedjék, a mit az Úr mondott volt a próféta által” (Mt 1, 20-22). Meglehetősen egyértelmű üzenet, éppúgy, mint az, amelyet Mária kapott: „Ez nagy léssen, és a Magasságos Fiának hivattatik; és neki adja az Úr Isten a Dávidnak, az ő atyjának, királyi székét; és uralkodik a Jákób házán mindörökké; és az ő királyságának vége nem léssen!... A Szent Lélek száll te reád, és a Magasságosnak ereje árnyékoz meg téged; azért a mi születik is szentnek hivatik, Isten Fiának” (Lk 1, 32-33, 35). Ő eleinte látszólag meg is értette, hogy kit hord a szíve alatt, csodálatos hálaéneke, a Magnificat olvasható Lukács evangéliumában (Lk 1, 46-55). Mégis nagyon úgy tűnik, hogy ezek a templomban várakozó idős emberek sokkal jobban tudták, hogy kicsoda ez a kisgyermek, mint azok, akik odahozták őt.

Vajon mi milyen lelkülettel várjuk a Messiást? Heródesként tudatlanul, elutasítóan, rettegetve, hogy el akar tőlünk venni valamit? Közömbösen, akárcsak Jeruzsálem és Betlehem népe? A napkeleti bölcsek hagyománytiszteletét követve? Esetleg úgy, mint Jézus szülei és a pásztorok, bár cselekedve Isten akaratát, de csodálkozva, kétségek között? Vagy Isten Szent Lelkével eltelve, hasonlóan Zakariáshoz, Simeonhoz és Annához, az Úrba vetett teljes hittel és bizalommal? Ki tudtam-e már mondani a 120. zsoltár szavaival, hogy megnéztem, mi van bennem, és „Jaj nékem!” Mert hazug ajkat és csalárd nyelvet találtam ott. „Sok ideje lakozik az én lelkem a békességnek gyűlölöivel!” De nyomorúságomban Istenhez akarok kiáltani, megragadva felém nyújtott szabadító kezét, mert megértettem, hogy nem kívánhat e világ nagyobb örömet, minthogy visszataláljon oda, ahonnan elveszett, az Úr Jézus Krisztus közösségébe. Isten legyen a mi segítségünk, hogy amint Ő mindent odaadott értünk önmagában, mi is képesek legyünk karácsonyi üzenetét meghallva, semmi máshoz nem ragaszkodva kizárólag Reá tekintve

várakozni, amíg újra meglátjuk dicsőségben, hogy beváltsa ígérését: „eljövök és magamhoz veszek titeket; hogy a hol én vagyok, ti is ott legyetek (Jn 14,3).

Olajos István: Germanicus, Róma gyöngye

A szíriai Antiokheiától (vagy ahogy rómaiisan mondanák, a Syria provinciában fekvő Antiochiától) mintegy kilenc kilométernyire délre volt található Daphne városa, mely egyrészt arról a templomáról volt ismert, melyet Antiochus Epiphanes szeleukida uralkodó emeltetett Apollo és Artemis tiszteletére, amelyben ott állt Bryaxis athéni szobrász Apollo-szobra, és játékok, valamint menedékjog is voltak kötve hozzá, amíg Kr. u. 362-ben egy titokzatos tüzesetben le nem égett. Másrészt ciprusokkal és babérfákkal tarkított 80 stádiumnyi (vagyis mintegy 14.800 méternyi) kerületű ligetéről vált híressé, melyben nemcsak a szeleukidák, hanem később a rómaiak is nagy kedvüket lelték, egy idő múltán azonban olyannyira botránys események színhelyévé tették, hogy a birodalom-szerte elterjedt „daphnici mores” (daphnei erkölcsök) mondás névadója lett. Itt halt meg kétezer esztendővel ezelőtt, Kr. u. 19. október 10-én, 33 évesen napjai legnevesebb római személyisége, Germanicus Iulius Caesar Claudianus, adoptálása előtt valószínűleg Nero Claudius Drusus Germanicus római hadvezér, Nero Claudius Drusus és Antonia Minor legidősebb gyermeke, Livia császárné és Marcus Antonius unokája, Claudius császár bátyja, Caligula édesapja, Nero nagyatyja, Tiberius császár unokaöccse, fogadott fia és trónjának várományosa, Augustus unokájának, Agrippina Maiornak férje, Róma reménysége, aki jó úton járt afelé, hogy egyenesen Nagy Sándorhoz tegyék őt hasonlónak. Mikszáth Kálmán *Róma gyöngye* címmel írt még rimaszombati diák korában elbeszélést Germanicusról, ennek segítségével kíséreljük meg pályafutását nyomon követni egészen a gyászos végkifejletig.

Germanicus Kr. e. 15-ben született Rómában, a műben azonban már a római csapatok vezéréként találkozhatunk vele a germániai harcmezőkön. Volt itt némi törleszteni valója a birodalomnak, mivel nem sokkal korábban, Kr. u. 9 őszen Arminius, a heruszkok fejedelme a teutoburgi erdőnél tönkrevverte Varus három légióját. "Quintili Vare, legiones redde (Quintilius Varus, add vissza legióimat!)" – kiáltozta akkor kétségbeesetten Augustus császár, fejét az ajtófélfához csapkodva. Később a germánok „csomagolásában” befutott Varus levágott feje is, a légiós jelvények azonban a csatatéren maradtak. Mikszáth a kétkulacsos alvezér, Gordianus személyében egy olyan alakot szerepeltet, akiről a történelmi feljegyzések nem tesznek említést, és aki éppen támogatni látszik azt a felkelést, mely a táborban kirobbant. Augustus ekkor már halott, és – ahogy az író tudósít – „Róma mélyen megérezte a nagy férfiú hatalmát; a nép, midőn uralkodni kezdett, azt mondá felőle: Augustus bár sohasem született volna; midőn pedig meghalt, úgy vélekedtek: Vagy ha született, bár sohasem halt volna meg!... Egy Augustus után kicsiny vala a fél világ uralta trónján egy Tiberius.” A fellázadt harcosok Germanicust éltetik, őt óhajtván

császárnak, aki azonban Galliából Germániába siet, hogy jobb belátásra térítse őket, nem akar fogadott atyja és uralkodója trónjára törni, inkább kész végezni magával, mire a felbőszült hadfiak lecsillapodnak. Ezzel egyidejűleg a pannóniai lázadók megadják magukat Drususnak, a császár fiának, miután az ütközet előtt feldübörgő mennydörgést rossz jelnek vélték.

Tiberius azonban féltékeny marad, ezt tovább táplálja az a lelkesedés, mely akkor tör ki Rómában, amikor Germanicust, aki időközben már visszaszerezte az elveszített harci relikviákat, kitalált ürüggyel, gyakorlatilag a győzelem kapujából, az Elba partjáról hazahívja. A fiatal vezér leplezetlen örömmel tér vissza szülővárosába, ám ott sem időzhet sokáig, a császár „igen fontos” megbízással máris Ázsiába küldi. Gyűlölte már akkor a mellette felnövő vetélytársat, egyre terebélyesedő népszerűségét látva abban bízott, hogy a távoli tartományban magával ragadja a veszély örvénye. Közben elérkezik a lázadók vezéreivel, közöttük a Gordianusszal való leszámolás ideje is, ő azonban felajánlja, hogy elteszi láb alól Germanicust, mire természetesen azonnal kegyelmet kap. Az ifjú hadvezér elhajózik Szíriába, ő ide is ama törekvéssel érkezik, hogy hazáját híven szolgálja. Mivel itt is szeretetre méltónak ítélik, hamarosan békét teremt, egyedül Piso, a helytartó ellenkezett, intéseit és utasításait megvetette, ezért Germanicus kénytelen volt távozását megparancsolni. Piso erre így reagált: „Korábban fog eltávozni Germanicus a világból, mint én Szíriából.”

Germanicus ettől függetlenül zavartalanul tér nyugovóra, ám elaludni nem képes, az elméjét elfoglaló rémképek gyötrik, látja az ő szeretett Rómájának lezüllését, a következő császárok iszonyatos korát. Reggel megérkezik Gordianus a császár parancsával: Germanicus béküljön ki Pisóval és térjen vissza Rómába. Az undok lelkű férfi elmondja a hazai híreket, majd együtt lovagolnak Piso palotájába, ahol nagy mulatozás kezdődik, melynek forgatagában a jólelkű, gyanútlan hadvezér nem veszi észre a helytartó gyanús viselkedését. A poharat most a császár egészségére ürítik, Germanicus lelkesen emeli azt ajkához, majd a lakoma további részében bágyadtan viselkedik és már betegen tér haza. Az orvos tehetetlen, a harcosok között fenyegető, bosszúszomjas zúgás keletkezik. Végül Gordianus marad ott „beszélgetni”, s bár a sátrat felügyelet alatt tartják, mégis sikerül az őr vérét ontania, a később érkező váltás már társát halva, Germanicust pedig fő nélkül találja. Letűnt a Nap, mely Rómának fényt adott, átvette uralmát az éji sötétség...

Gordianust hiába üldözték, rettenetes zsákmányával célhoz ért, miután Germanicus rá bízott, pergamenre feljegyzett végakarátát a sárba hajította. Tiberius örömét először nem is igyekszik palástolni, a gyilkost gazdagon megjutalmazza. Ezt követően azonban a kitűnő színészi adottságokkal rendelkező császár sírva jelenik meg a szenátusban, az elkövető fejére méltó büntetést ígérve.

Germanicus haláláról Nicolas Poussin francia barokk és Heinrich Friedrich Füger történeti és mitológiai témájú műveiről híres német festő is készített képet, és ismert Benjamin West Egyesült Államok-beli piktor alkotása is *Agrippina partra száll Brundisiumnál Germanicus hamvaival* címmel. A modern történészek közül néhányan úgy gondolják, hogy Germanicusszal malária végzett, ám a korabeli feltételezések szerint Tiberius sugallatára valóban Gnaeus Calpurnius Piso szíriai helytartó mérgezte meg, aki az őt emiatt ért vádak miatt a következő évben Rómában öngyilkosságot követett el. A Mikszáth által egyébként meglehetősen alaposan előadott eseményeket talán érdemes még Tacitus *Annales* (Évkönyvek) című munkájából néhány részlettel kiegészíteni. Eszerint Germanicus egyiptomi útja tovább szította a feszültséget, bár ő eredetileg

csak a régi emlékek megszemlélése céljából érkezett ide. A fáraók földje azonban érzékeny pont volt akkoriban, mivel az, aki ide hatalommal bevonult, gabonahiányt és ezáltal éhínséget idézhetett elő Itáliában. Rómában ezért igencsak rossz szemmel nézték a vállalkozást, különösen mikor hírül vették, hogy az ifjú vezér több más népszerű intézkedés mellett valóban megnyitotta a gabonaraktárakat is. Szíriába visszatérve aztán tapasztalhatta, hogy korábbi rendeleteit lábbal tiporják, Píszóval emiatt súlyos szóváltásba keveredik. Betegsége, melynek okát ekkor már gyanítja, egyre inkább elhatalmasodik rajta, barátai halálos ágyánál bosszút esküdtek. Felesége a hamvakkal Rómába hajózik, Píszó pedig Kósz szigetén ünnepel, ahol a gyűlölt vetélytárs elmúlásáról értesült. Később azonban követnie kell az özvegyet, és itt végül az ő sorsa is beteljesedik. Germanicus gyengélkedése a fővárosban fájdalmat, haragot és panaszkodást váltott ki. A különböző forrásokból származó kósz hírek néha még jobbulásáról számolnak be, végül azonban bele kell törődni a megváltoztathatatlanba: Róma gyöngye megszűnt élni. Mindenütt csend vagy jajveszékés uralkodott. A császárság a római történelem mérföldköve, egyszersmind a köztársaság és a régi római erkölcsök koporsófedele lett.

Luczay Zoltán: Szemelvények a Kárpát-medencéből

– részletek –

1940. szeptember elején összecsomagoltunk, csodákra nem vártunk, a kósz híreket nem tartottuk megvalósíthatónak. A kis házunkat ide menekült észak-erdélyi románnal nem sikerült elcserélnünk vagy eladnunk. Akkor még nem tudtam érzékelni, hogy az itteni gyerekek közössége valamikor majd hiányzik, csak Burkus kutyám miatt gyötrődtem. A szokásos reggeli kutyaugatásból, azaz „párbeszédéből” úgy véltem, hogy a tízedik szomszéd udvarából Burkus kutyám hangja nekem is szól, félelemről árulkodik, amikor elvitték, oly szomorú szemmel nézett.

Esős időben, reggel Meggyes felé indultunk, mi hárman elől a sofőrülésen fegyelmetlenül, megilletődve ültünk, az egyik szomszéd azt mondta, lehet, hogy tengeri betegséget kapunk és hányni fogunk. Ezt nem tudtuk igazán értelmezni, azonban egy törülközőt, amit édesanyánk Ica kezébe adott, szemmel tartottuk, szerencsénkre az út során semmi baj nem történt.

Marosvásárhelyt a kiürített enyvgyárat gyorsan elértük. A bútorokat és a ládákat raktárba helyeztük, az ágyneművel egy üres szobában a padlón foglaltunk helyet. Rajtunk kívül több sorstársunk is ott szorongott, esetenként éjszaka 14 személy is ott feküdt, a padlón fejjel a falnak fordulva szalmazsákokon és takarókon, a szép jövőről álmodtunk.

Szüleink a Fodor nagymama háza eladásából származó sok papírpénzt a láda rejtett részéből

kivették, és nagymamával lakásvásárlásra indultak. Mi az üres gyárban maradtunk, rosszul éreztük magunkat, az óra állását sem tudtuk, hiányoztak a megszokott utcai zajok, a gyári kürtök hangja, amelyek az idő múlásáról is tájékoztattak. Amint az eső csendesedett, kimentem az udvarra, majd kiálltam a kapuba, kis ideig néztem a járóelőket, sehol egy ismerős, a portát nem mertem elhagyni, Ica nővérem sem, mert minden percben vártuk szüleink érkezését. Az udvaron kotorékkutyákkal találkoztam; különös alakú és szőrzetű korcsok, kezdetben bizalmatlanul tekintettek rám. A románok nem csak a gépeket, hanem az enyv gyártására szolgáló csontot is elvitték, a patkányfogó ebeket magukra hagyták, a portás állatszeretete tartotta őket életben. Akármerre mentem, követtek, bizonyára érezték rajtam Burkusom szagát, ha szóltam hozzájuk, közelebb jöttek, a bátrabbak sorra megszagoltak, a hangom megnyugtatóan hatott rájuk, farkukat mind jobban kezdték csóválni, mire én is bátrabb lettem.

Rövidesen vidám futkosó versenyzőkké váltak, amikor elkezdtem velük játszani, futottak az elhajtott kő vagy fadarab után, majd az üres helyiségekbe vezényeltem és patkányfogásra buzdítottam őket, magam is turkáltam egy bottal. Egy idő után felhagytam a biztatással, a hozzám legközelebb álló kutya hátát megérintettem, erre a többiek is szorosán a lábamhoz jöttek, követelve, hogy őket is érintsem vagy paskoljam meg. Másnap a portás bácsi megengedte, hogy a moslékból álló reggelit és vacsorát én tálaljam az ebeknek.

A nagymama pénzén a vasútállomás közelében sikerült egy kertes házat venni, két szoba konyha, kamrás lakást, az udvaron fáskamra, árnyékszék és vízcsap. A nagyobb szobát Pál nagybátyja és családja, a kisházát mi, a viszonylag tágasabb kamrát nagymama foglalta el. A holmink egy részét a fáskamrában tartottuk.

Édesapám a szolgálati beosztás végett kolozsvári MÁV igazgatóságához utazott, elhelyezését Nagyváradra kérte, mert időközben a nagyszebeni házuk cseréjére ott találtunk román partnert. Sajnos ez a csere nem sikerült, mi nem tudtuk követi atyánkat, tíz hónapig külön éltünk, családjuk megélhetése nagyon nehéz lett.

Marosvásárhely határvárossá vált, túlszűfolva menekültekkel, az anyaországgal közvetlen vasúti kapcsolata nem volt, egy kisebb szakaszon vasutat kellett építeni. A románok, amit lehetett, elvittek, a középületek ablak- és ajtószármányait is. A rossz minőségű kenyérért sorban kellett állni. Egy hajnali sorban álláskor valaki azt mondta édesanyámnak, miért jöttek ide. Ezt a nagy sértést nehezen dolgoztuk fel. Manapság a hazánkba érkező erdélyi honfitársainkat is mélyen sérti, ha tudatlan, érzéketlen pestiek románoknak nevezik őket. Az ehhez hasonló jelenségek, az életszínvonalunk csökkenése nem zavarták meg életünket, fülünknek édes volt a magyar szó, a hangos jó magyar dalok. Könnyebbnek, szabadnak éreztük mozgásterünket, hittünk a szebb jövőben. [...]

Az 1940-es években soha nem tapasztalt takarékossgal próbáltuk az anyagi gondokat megoldani, pénzt soha senkitől nem kölcsönöztünk. Édesanyánk szelíd vezényletével, közös akarattal takarékoskodtunk. Szüleim fiatalkori csekély ékszereit feléltük. Édesanyám köves karikagyűrűjét, az áttört, ovális medált az arany nyakláncsal, és édesapám karikagyűrűjét adták el a nagy szükségünkben.

Szüleim eladott ékszereiből, anyánk gyerekkorunkban játéknak használt széles karimájú kalapjából, mintás esernyőjéből, apánk kemény ingmandzsettáiból, az öreg vőlegényi öltönyének

minőségéből, névjegykártyájából kiindulva próbálom utólag anyagi és társadalmi helyzetüket, múltjukat megérteni, beilleszteni őket a monarchia gazdaságába. Végül most már megértem, hogy az ő generációjuk sok éven át a monarchia jólétét, boldog békeidőt emlegette. Abban az időben, ha használati tárgyaikat társadalmi helyzetükre vetítem, a pályaoőr lánya, a vonat fékezője elégedett lehetett. Nagypám például gyakran magasztalta a monarchia rendjét, viszonyait. Például a kincstári ruhák minőségét.

Emlémem szerint édesanyám a negyvenes években a zsíros kenyérről úgy be-szél le, hogy a zsíros bödönhöz hívott és kérte, nézzek bele. Az alján lévő vékony zsírreteget fakanállal a fizetés napjáig elosztotta, illetve megjelölte, majd közölte, ha az egyik zsírcomót a kenyerekre kenjük, aznap nem jut zsír az ebédfőzéshez. [...]

1944. október elején a nagyváradi állomásról elindult a vasutas családokat szállító menekültvonat. A menekülésre különösebb politikai ok nem lehetett, mert a vasút mindenféle párttagságot tiltott. A menekülési indíték a nyugdíjas állás féltése és a román impérium elutasítása volt. Családunkból senki nem akart ismét román állampolgár lenni. Nem akartuk elveszíteni a Magyarországon szerzett iskolai tanulmányunk eredményeit, úgy éreztük, a jobb élethez most kaptunk lehetőséget. Családunkban a jobb élet példája Pál nagybátyánk, aki négy polgárral forgalmi szolgálattelévő segédtsízt. Nagymama szerint ő úri foglalkozású, nem úgy, mint édesapám, aki a vasútnál a legnehezebb és legpiszkosabb munkát végzi a lehető legkisebb bérért. [...]

Szerencsénkre a Duna-kanyart és a Felvidéket nagyobb részt nappal vonatoztuk be, alig tudtunk betelni a csodálatos panorámával. Az egyik állomáson a mi vonatunk igen hosszan vesztegelt, lehetett az egy egész nap is, görögdinnyét vásároltuk. Varga úr elmarasztalt és oktalan dolognak tartotta most, Lőrinc után ennyi idővel dinnyét enni. A gyümölcs héja szeléskor ropogott, belül friss volt és ép, az íze is finom, nagy élvezettel ettük, talán el is túloztuk a dicséretét, ezzel fizettünk Varga úrnak a kellemetlen megjegyzéseicért.

Az éjjeli órákban is gyakran mentünk, néha egy-egy tolatásra, megállásra ébredtünk, szerencsére szép volt az ősz, dunyhával takaróztunk, nem fáztunk. A szekrény mögötti elkerített részben komplett fürdőhelyiséget alakítottunk ki, lavórokkal és vedrekkal felszerelve. Nem tudtuk, mikor és hol mentünk át a Dunán, a vizet és a hidat nem láttuk, csak az tűnt fel, hogy a nap menetirányból kelt fel. Győr felé mentünk, édesapánkkal ott kellett volna a találkozni. Ő többedmagával az utolsó vonattal hagyta el Nagyváradot.

Alig futottunk ki egy kisebb állomásról, szerelvényünk a nyílt pályán megállt, közölték, hogy légiriadó van, mindenki bújjon el a közeli kukoricásban. Ahogy elértük a kukoricást, hallottuk az amerikai Liberator bombázók jól ismert hangját.

Hanyatt feküdve néztem az eget. Rajokban, több hullámban jöttek, sokan voltak. Sztaniolcsikokat szórtak a levegőbe, azt mondták, azért, hogy a lokátorokat meg-tévezzék. Közben megszólaltak a léghárító ágyuk – akkor azt beszéltek, Bofors néven a semleges svédok gyártják, de a németek használják – a lövedékeket kis pamacsok formájában, jóval a repülőgépek alatt robbantak. Az emberek szerint a kis pamacsokat kár kilőni, mert legalább 2000 méterrel lejjebb robbannak. XVI. Benedek pápa öszentsége bizonyára pontosabb információt tudna adni, mert a II. világháború alatt német léghárítóként hazánkban szolgált. Nemsokára hallottuk a bombák robbanását, alattunk rengett a föld. Nagyon sokat vártunk, vonatunk nem indulhatott,

mert a győri vasútállomást tönkretették. Végül elindultunk, az állomáson nem állhattunk meg, a megjavított sín páron nagyon óvatosan, lassan hagytuk el az állomást. Borzalmas volt nézni a sok össze-tört, egymás hegyén-hátán heverő vagonot és a meggörbült síneket. Egy sebesülteket szállító német vonat is bombatalálatot kapott, pedig a vagonok tetején festett vöröskeresztek voltak.

Édesapánkkal nem találkozhattunk, kezdetben úgy tudta, hogy a bombázáskor a mi vonatunk is az állomáson vesztegelt. A halottak és a sebesültek közt keresett, majd a helyi újságba feladott hirdetéssel folytatta kutatásunkat. Vonatunk közben mendegélt, de nélküle nem tudtuk, hová menjünk. Nem emlékszem, hol és mikor, útközben valahogy tudomást szereztünk Horthy proklamációjáról és Szalasi hatalomátvételéről. Mi nem nagyon értettük az egészet. [...]

Minszkben a sok német között több osztrák is akadt, ezek igyekeztek a bunker elhelyezésben is elkülönülni. Az osztrák bunkerben is jártam konzervhúst árulni, ott megismerkedtem egy osztrák őrnaggyal. Utánam jött és megkérdezte, elvállalnám-e az általa készített édesség, marcipán értékesítését. Közöltem, megbeszélem társammal és visszatérek. Az osztrák ajánlatát közöltem Mártonffy zászlóssal és véleményét kértem, mert úgy emlékeztem, valamikor láttam őt az osztrák tiszttel beszélni. Megkérdeztem, ismeri-e, s ha igen, milyennek tartja, megbízható-e, és úgy általában mi a véleménye, elvállaljam el? Mártonffynak nagyon tetszett, hogy egy ilyen ügyben az ő véleményét kérem. Az osztrákot valóban ismeri, gyakran beszélt vele. Másnap közölte, az osztrákot Weselinek hívják, rendes embernek tartja, ha akarom, vállaljam el. Az öregúr unalmában marcipángyártásra adta fejét.

Arra nem emlékszem, hogy valaha ettem-e marcipánt, édesanyám és nagy-anyám biztos nem készített ilyesmit. Az osztrák a következő napokra ígérte a kész marcipánokat, megkóstoltam, rám nem volt nagy hatással, barnás színű, édes gyurmafélenek találtam. Nem baj, gondoltam, meglehet, az osztrákoknál ez valami fontos „vazisztás” és elkapkodják. A gyártó egy kis tálkába rakta, az árára nem emlékszem, de azt tudom, az én fizetségemet nem természetben, hanem pénzben kértem százalékos arányban. Az árusítást természetesen az osztrák bunkerekben kezdtem. Amikor megkérdezték, honnan van, mondtam, a „majortól”, saját kezűleg ő készítette, volt, aki vásárolt, a többség azonban nagy nevetésbe fogott. A birodalmi németeknél folytattam az árusítást, azok is kutakodtak, honnan van, erre pontosan megmondtam a gyártó nevét, címét, rangját. De ezeknél is alig kelt el néhány darab, pedig több száz embert szólítottam meg, ez az üzlet mai szóhasználattal csődöt mondott, fő oka talán a bizalmatlanság volt. A végén örültem, mert mi történik akkor, ha valaki megbetegszik, akkor lehet, hogy én is mehetek a majorral Szibériába.

Az orvosi rendelői ismeretségeimet is hasznosítottam, mert a csalóközi legénynek a hóna alatt egy fájdalmas furunkulusa lett. Amikor megtudtam a baját, biztattam, hogy menjünk az ambulanciára. A románul beszélő német szanitéc azonnal intézkedett, a sebészorvoshoz vitte, én kísértem. Amikor a sebét felvágták, sok véres genny folyt ki, a derék emberünk elájult, átkaroltam, így akartam megtartani, de nem tudtam, és mind a ketten a padlóra estünk, az ujjam a felvágott sebbe ért. Később rendszeresen kezelésre járt, ha tudtam, elkísértem, a kezelést már ülő helyzetben végezték, gyógyulása hosszú ideig tartott. Más alkalommal fogfájással mentem az ambulanciára, fogat húztak. Marosvásárhelyt voltam utoljára fogorvosnál, a német orvos azt mondta, otthon a fogaimat kezeltetnem kell.

A minszki lágerben a szálláshelyek elrendezése és a házirend nem tette lehetővé, hogy jobban megismerjük egymást, a bunkerek közt nem volt hely összejövetelre, padok se voltak, a földre ültek a dohányosok. A bunkerek életét a német bekiáltó szabályozta, egyszerre 50 vagy 100 embert hívott étkezni, munkába menni, fürdeni is egy-egy alkalommal 50 fő ment. Magyarok, ha jól tudom, 450-500-an voltunk, talán hét bunkerben laktunk, másik bunkerbe csak akkor mentünk, ha valami intéznivalónk, vagy egy zlobini ismerőssel megbeszélni valónk adódott. A közös éneklés, a kultúrmunka megszűnt, több emberrel munkahelyváltáskor, étkezéskor vagy hazautazáskor találkozhattunk. Minszkbe érkezésünk alkalmával több helyről érkeztek kisebb magyar fogolycsoportok is. Így kerültünk egy alakulatba a két zászlós vezette 180 honvéddel és 100 munkaszolgálatossal. Az utóbbiakkal közös munkahelyen nem dolgoztam. Tanulságos volt magyar irodalomtudásuk. Elismerést váltott ki két versesfüzetük, amelyet Ady, József Attila, Petőfi kiváló verseivel emlékezetből teleírtak. A füzetből néha felolvastunk verseket. Úgy tapasztaltam, a németekkel jól szót értettek. Különben vidám társaság volt, egymást ugratták, többeknek gúnynevet adtak, mint például: Leves. [...]

Rendezvényeken a vezérek nevének említésére felállva tapsoltunk, a rendezvényeket vastappsal illett befejezni. Esetenként követelmény volt Sztálint, Rákosit, a pártot és a Szovjetuniót felállva, skandálva éljenezni, a magasztalást vastappsal befejezni. Aki azt mondja magáról, hogy az ilyen rendezvényeken nem állt fel és nem tapsolt, nem éljenzett, az nem mond igazat. Követelmény volt a Szovjetunió mellett a Magyar Dolgozók Pártja vezető szerepének elismerése, a tagfelvételi javaslatban gyakran a megkívánt zárómondat így hangzott: „a Szovjetunióhoz való viszonya jó, szereti Sztálin elvtársat”.

Általános szokás volt az intézményeken kívül és épületen belül a falakra jel-szavak felírása, felfestése. A jelszavak többsége a gazdasági és politikai sikereket hirdette, vagy a tőkéseket, az imperialistákat gyalázta. Némelyik helyen „vörös sarkot” kreáltak. Piros drapériák a sarok falán, kisebb állványon Sztálin vagy Rákosi és Lenin mellszobra kerámiából, vagy fényképük, körben vörös és nemzeti zászlók. A közgáz vörös sarkát a nagy lépcsőfordulóban helyezték el. Gondolom, ez a sarok az egyetem vezetőinek jó pontokat hozhatott, mert a felért egy hűségnyilatkozattal, amelynek megtételével nyugodtabban végezheték munkájukat.

Az egyetemen, hasonlóan a vállalatokhoz vagy a közintézményekben különböző méretű és kivitelezésű faliújságok készültek. A faliújságra híreken és közleményeken kívül különböző személyek dicséretét, elmarasztalását vagy eredményeit írták ki. Az üzemekben a kitüntetett személyek fényképét is kitűzték. A faliújsághoz mindjárt hozzárendelődött a faliújság-felelős megnevezése, ezt fontos, megbecsült társadalmi munkának számítottuk. Az egyetemnek saját újságja is volt, tartalma megfelelt az akkori „irányelveknek”.

A fentiekben leírt helyzet nehézségeit akkoriban nem éreztem olyan súlyosnak, elviselhetetlennek, mint ahogy azt napjainkban sokan elbeszélik a hatvan évvel ezelőtti dolgokat. Hatvan év múltával is természetesnek tartom az akkori viselkedésünket, lelkesedésünket, mert fiatalok voltunk, és a borús napok után kerestük és a szebb és boldogabb életet. Néha elborzongok azon, hogy az uralmon lévő hatalom mennyi mindennel képes az embereket félrevezetni, kövérebbnél kövérebb ígéretekkel hitegetni. Ma már látom, hogy nemcsak a diktatúrában, hanem a demokratikus rendszerben is a politika része az alattvalókban reményt kelteni. Úgy tűnik, az emberek a hatalomtól, vagy a hatalomra kívánczolóktól elvárják, hogy azok

szép és gazdag jövőt ígérjenek. Az a politikus, aki igazat mond, vagy elmulasztja a szebb jövő megígérését, az veszít, a versenyben alulmarad, a győztes akár le is hülyézheti. [...]

Kedves Zolikám!

Kedd este van, fáradt vagyok. Persze azt hiszed, hogy takarításban, vásárlásban fáradtam ki. Szó sincs róla! Fontos közéleti szereplésem, a napi politikai élet, országunk irányításába való bele szólásom elvonja energiámat az alantos házi munkától. Fárasztó dolog ma politizálni. Ma már legkevesebb az, hogy az ember tárgyalóglásból letegye az MHK próbát, keresztül-kosul egész Pesten és ráadásul rekedtre ordítsa magát. Míg te Siófokon pókbáló szőtte vendéglők egér lakta fiókjaiban turkálsz a rozsdás kések után, én itthon TÜNTETEK!

Munkahelyemen 12 órakor a tanári alapszervezetben rendkívüli taggyűlést tartottak, 17 pontot szerkesztettek, ami a forradalmi követeléseket tartalmazta, a taggyűlés ezeket vitatta meg. Szovjetunióval barátság egyenlőség alapján. Szabad utazás külföldre, a tudomány monopóliumának megszüntetése. Gerő, Berei, Andics stb. menjenek a franca. Rákosit büntessék meg és a többi bűnöst, a Farkas-per legyen nyilvános. Töröljék el a halálbüntetést, vegyék komolyan az alkotmány pontjait. Tehát polgári demokratikus forradalmi célok. Nagy Imre vezetését, Rákosi és hívei pusztulását követelő célok.

Közölték: kivonulás lesz. Az intézmény pártbizottságának a Politikai Bizottság azt üzenté, ne tüntessenek, az utcákon fegyveres provokátorok vannak (mit gondolsz, kik lehetnek?) A Franklin nyomdát el akarták foglalni, de a munkások kikergették őket.

A PB kiküldötte megjegyezte, ő nem ért egyet azzal, amit mond, de hát ő csak üzenetet közvetít. A kiküldöttet visszaküldtük azzal, hogy mondja meg a PB-nek, mi tüntetni fogunk, ha vannak fegyveresek ellenünk, vonják vissza. Kifejeztük megdöbbenésünket, hogy a párt vezetése képviseli a visszahúzó erőt, javasoltuk, hívjanak össze nagygyűlést.

Közben a belügyminiszter tüntetések, felvonulások tilalmát rendelte el.

Erre a jogi, közgazd, bölcsész és egyéb egyetemről tiltakozó táviratok és deputációk indultak a belügybe és a pártközpontba.

Ugyanez idő alatt el is kezdődött a séta az utcákon. A tüntetők piros, fehér, zöld kokárdát viseltek és 48-as dalokat énekeltek, szavalták a Nemzeti dal első két sorát.

A PB kiküldöttek visszaérkeztek, fegyveres sehol nincsenek, a Franklin nyomdában csak két diák volt, röpiratot akartak nyomtatni. Most már megyünk, így határozunk, Nagy Imre üzenetét is megkaptuk. „Hideg fejjel forró szívvel” ez volt a mottója. Közben a belügy is engedélyezte a felvonulást.

Mire kértünk az utcára már a Központi Vezetőség megafonon keresztül üdvözölte az ifjúságot. Mit szólsz ehhez a pimasz kétszínű gyávasághoz?

Először a Petőfi-szoborhoz mentünk széltében-hosszában a következőket üvöltöttük:

Tanuljunk a bátor lengyelektől!

Aki minket támad, saját szívét tépi ki!

Szovjet–magyar barátság egyenlőség alapján!

Minden nemzet katonája menjen saját hazájába!

Azt kérdezik Pesten, Budán hová lett a magyar urán!

Új kormány a nép élére, Nagy Imrét a vezetésbe!

Új címert, ki a szovjetekkel, le a káderlappal!

A Petőfi-szobornál a követelések ismét elhangzottak, majd Pesten át a Bem-szoborhoz mentünk.

Zelk Zoltán egy autó tetejéről: „Nem igaz, hogy az írószövetség ellenezte volna a tüntetést. A Szabad Nép cikke nem felel meg az igazságnak”.

Utána az egész tömeg visszament a Parlament elé.

Engem, az összerokadás környékezett és haza jöttem a 9-es villamossal. A villamos tele volt öregasszonyokkal, szerintük a „fantasztikus fiatalág” béremelést követel, nagyon örültek a megállapításnak.

Miközben a felvonulás folyt, az egyik öregasszony sírt, simogatta a táblákat, másik botjával ütötte a taktust járdán és rekedt, öreg hangján sehpített: „Nagy Imrét a vezetésbe.” Egy harmadik egy első emeleti ablakból egyszerre integetett, imádkozott és verte az ablakpárnát.

Úgy volt, hogy 8 órakor közlik Gerő Ernő beszédét. El is kezdték, beszélt elmondta a tüntetőket ellenségnek, nacionalistáknak, hivatkozott az eredményekre, de egyszerre mintha elvágta volna, elhallgatott. Utána 2 percig síri csend, majd a rádióbemondó közölte, hogy 31-én összeül a Központi Vezetés és Gerő lesz az előadó. Utána feltettek egy szambát, nem játszották végig, félbeszakították, hogy nem 3.-án, hanem a napokban tartják meg az ülést.

Míg ezeket a sorokat írom, az utca visszhangzik a „Vesszen Gerő, ruszkik haza!” kiabálástól.

Felvonulás közben az egész úton ivóvízzel, szegfűcsokrokokkal fogadták a menetet, a házakon nemzeti lobogó lógott, egy házban nem, ott a menet követelte: „Rakják ki a zászlót!” – kirakták. Egy napközis óvoda előtt a pici gyerekek apró zászlókkal integettek, azt kiabálták „Éljenek a magyarok!”

Most megetetem a Kicsit és én is lefekszem. Jó éjszakát. Tudom, sajnálok, hogy nem vagy itthon. Sokszor csókollak. Katikád.

*U. i. Közben Forgács telefonált, hogy a Sándor utcában lövöldözés van a rádió körül. Puska és gépfegyverropogás hallatszik. Hü, mi lesz, ha a munkások is elkezdenek tüntetni!!! Hej, de bírom!!! Szervusz!!!
[...]*

Sok gyötrellemel az építkezés hét évig tartott, személygépkocsim nem volt, a cipekedéshez három hátizsákot nyűttem el. Családom támogatott: költséget, fáradságot, munkát szívesen vállalva több dolgról is lemondtak, hogy nekünk is legyen állandó nyaralási lehetőségünk, ahová a kőrengetegből kiszabadulunk, jó levegőben pihenünk.

Környékünkön a hétvégi házak többsége olyan „csináld magad” módszerrel épült, ezért az építkezések több évig eltartottak. A családok többsége havi fix jövedelméből nehezen tudott az építkezéshez pénzt gyűjteni, és üdülőre OTP-kölcsönt nem adtak. Munkahelyemen KST nevezetű önszegélyező pénztár működött, amelynek lényege, hogy fizetésemből havonta 300-400 forint körüli összeget vontak le, ennek fejében alkalmanként 2500-3000 forint kölcsönt vehettem fel, amit havi részletekben fizettem vissza. Környékünkön legtöbbször csehszlovák faházat vásároltak

pince alappal, vagy csak cementtuskókra állítva szerelték össze. Előnyben voltak azok, akik értettek valamilyen szakmához vagy szakiparosok voltak.

Amikor nagyobb mennyiségű cementet kellett keverni és beépíteni, a szomszédokkal egy-két órára kalákába álltunk, ha kellett, segítettük egymást szerszámokkal, anyagokkal is.

Kezdetben konyhakertészettel is foglalkoztunk, de a hiányos, rendszertelen öntözés miatt egy-két eset kivételével silány eredménnyel, ezért felhagytunk vele.

Az évek során sokfajta virágot ültettünk. Ösztönösen igyekeztem szeretteim kedvelt virágait is kertünkben látni.

Édesanyámra gondoltam, amikor gyöngyvirágot, margarétát, vagy a csombort, a tárkonyt ápoltam. Kedvenc dohányvirága magjait azonban hiába szórtam, nem eredtek meg. A fodormenta nagyanyámra emlékeztetett, ahogy Nagyszebenben nyári estéken ült az udvarán és kezében dörzsölgette, néha meg is szagolta. Liliomot édesapámra gondolva ápoltam, akiről gyerekkorom óta tudom, hogy kedvenc virága volt. Kertünk rózsatöveit Katival választottuk.

A sokszínű mályvákra szívesen emlékszem, de sajnos hamar kipusztultak. Később fűnyírásakor meghagytam a diófa környékén azt a néhány tő vad-, illetve ördögszegfűt, amiből gyerekkoromban édesanyámnak gömbölyű virágcsokrot szoktam kötni.

A telken egy öreg diófát találtunk. Egy korai érésű őszibarack fa félig elkorhadt törzsét belülről megtisztítottam, helyét cementes habarccsal töltöttem ki, ezzel sok évig életben tartottam. Az öreg mandulát virága miatt kedveltem. A diófa jó árnyékot nyújtott, lombozata alá tettem barkácsasztalomat, amikor unokám is megszületett, ott hintát, egy nagyméretű traktorkerékben homokozót csináltunk neki. (Luczay Zoltán: Szemelvények a Kárpát-medencéből, Hungarovox, 2019)

Ballai László: Szindbád őrizői

A mi kései Szindbádunkra, Huszárik Zoltánra, a mindezidáig talán legkitűnőbb magyar film alkotójára nem vigyázott a sors, fiatalon elragadta közülünk. Különös, hogy a *Szindbád* operatőre, Sára Sándor és zeneszerzője, Jeney Zoltán most, 38 évvel később egyszerre halt meg. Őrizői voltak-e ők Szindbádnak? Ki az a Szindbád?

„Egy napon, midőn sorsomon tűnődve néztem a tengert” – az *Ezeregy éjszaka* Szindbád-történeteinek számomra ez az eszenciája. Zuhog, zuhog az eső a sötétben, riadok, cseppjei kopognak a lehullott faleveleken. Már minden levél a földön hever. Kiszaladok az udvarra. A cseppek végigfolynak arcomon, karomon, testemen. Eljött hozzám a tenger. Nem látom, csak érzem. A levelek megemelkednek a vízárban, hajóvá válnak, hajóssá válok magam is, Szindbáddá, ismeretlen világokban önmaga felfedezőjévé.

Amidőn tizenhat esztendő koromban először olvastam Krúdyt, nevezetesen *A hídon* című novellát, megremegtem az izgalomtól. Itt nem az *Ezeregyéjszaka* történetének színvonalas feldolgozásáról van szó, hanem a művészet metaforájáról (azzal elkezdtem Krúdy-epigonokat írni). Úgy utazom, hogy eljutnak hozzám a tárgyak, a fogalmak, legfőképpen pedig az álmok. Változom-e közben? Kell-e változnom? Önmeghatározásomnak nem: a művészet által vagyok. A művészet pedig a tenger által. A tenger változó, akár toronymagas hullámokat torlasztó felszín és Mariana-árokba szédítő mélység. Örök egyenetlenség, egyszersmind örök körforgás. Aki művész, az hagyja magához elérkezni a tengert. Így Sára Sándor és Jeney Zoltán.

Sára Sándorral találkoztam egy ízben, ő akkor a Duna Televízió elnöke volt, én holmi szaktanácsadó egy kereskedelmi cégnél. A tárgy alighanem a tervezett Bécs–Budapest világkiállítás televíziós közvetítési joga lehetett, ezt egy minden hájjal megkent chilei ügynök adta elő, a cégtulajdonos ügyvéd szervezte a találkozót, legfőképpen azért, hogy kapcsolataival kérkedjen. Mindenki csillogtatta elmeélceit a Duna Televízió elnöke előtt egy olyan projekt kapcsán, amely azután teljesen dugába dőlt, én pedig boldog voltam, hogy megszoríthattam azt a kezet, amely egykor a *Szindbádot* felvevő kamerán nyugodott. Sára Sándor vezette rá az objektívet arra a tányérban röcögő, rózsaszín velőre, amelynek láttán még annak is összefut a nyála, aki már – Krúdysan szólva – megismerkedett az epéjével. (Van-e egyáltalán rózsaszín velő? Hiszen az percek alatt barnára fő. A jelenet, amelyben ez az ingyencség főszerepet kapott, egyébként nem is egy Szindbád-novella, hanem az *Isten veletek, ti boldog Vendelinek!* alapján készült:

„– Hozhatom a velőskoncot, nagyságos uram?

– Valóban – mondá a vendég, miután bajuszát előbb jobbról balra, majd balról jobbra, végre fölülről lefelé megtörülgette az asztalkendővel. – Csak arra akarom figyelmeztetni Vendelin barátom, hogy kenyérszeleteket pirítsanak hozzá, mert ilyesmihez a zsemlye nem egészen alkalmas. És forró legyen, mint a babám szíve.”)

A művészet önmagába térő tenger, húsz év múlva, ötvenedik születésnapomra Vasáros András barátom felvette nekem CD-re Verdi összes operáját. Hát halljanak csodát, a *Szicíliai vécsernye* balettzenéje egy az egyben megegyezik azzal a dallammal, amelyet Jeney Zoltán komponált csembalóra a Szindbád-film erdei táncjelenetéhez. És a Verdi-világba belevetült Huszárik–Sára–Jeney világa. Vagy Krúdyé, Szindbádé? Sára Sándor és Jeney Zoltán Szindbád őrizői voltak mindmostanáig, és nagyon sokat tettek azért, hogy ez a világ ne enyésszen el, az egymásba vetülések világa, amely az emberi kultúra ősfonatóról ágazik el és fonódik mindegyre egymásba az időben. A mindig jelen időben – a könyv, a film, a zene, a művészet testvérmúzsáinak örök valóságában. Elment két őriző. Most már nekünk kell vigyáznunk Szindbád kitágított jelenére.

Délibáb

Balázs Béla: A kékszakállú herceg vára

– részlet –

JUDIT

Csendes fehér tavat látok,
mozdulatlan fehér tavat.
Milyen víz ez Kékszakállú?

KÉKSZAKÁLLÚ

Könnyek, Judit, könnyek, könnyek

JUDIT

Milyen néma, mozdulatlan.

KÉKSZAKÁLLÚ

Könnyek, Judit, könnyek, könnyek

JUDIT

Sima fehér, tiszta fehér.

KÉKSZAKÁLLÚ

Könnyek, Judit, könnyek, könnyek
Gyere, Judit, gyere Judit,
csókra várlak.
Gyere várlak, Judit várlak.
Az utolsót nem nyitom ki.
Nem nyitom ki.

JUDIT

Kékszakállú... Szeress engem.
Nagyon szeretsz, Kékszakállú?

KÉKSZAKÁLLÚ

Te vagy váram fényessége,
csókolj, csókolj,
sohse kérdezz.

JUDIT

Mondd meg nekem Kékszakállú,
kit szerettél én előttem?

KÉKSZAKÁLLÚ

Te vagy váram fényessége,
csókolj, csókolj,
sohse kérdezz.

JUDIT

Mondd meg nekem, hogy
szeretted?
Szebb volt mint én?
Más volt mint én?

KÉKSZAKÁLLÚ

Judit szeress, sohse kérdezz.

JUDIT

Mondd el nekem Kékszakállú?

KÉKSZAKÁLLÚ

Judit szeress, sohse kérdezz.

JUDIT

Nyisd ki a hetedik ajtót!
Tudom, tudom, Kékszakállú.
Mit rejt a hetedik ajtó.
Vér szárad a fegyvereken,
legszebbik koronád véres,
virágaid földje véres,
véres árnyat vet felhő!
Tudom, tudom, Kékszakállú,
Fehér könnytó kinek könnye.
Ott van mind a régi asszony
legyilkolva, vérbefagyva.
Jaj, igaz hír; suttogó hír.

KÉKSZAKÁLLÚ

Judit!

JUDIT

Igaz, igaz!
Most én tudni akarom már.
Nyisd ki a hetedik ajtót!

KÉKSZAKÁLLÚ

Fogjad, fogjad itt a hetedik kulcs.
Nyisd ki, Judit.

Lássad őket.
Ott van mind a régi asszony.
Lásd a régi asszonyokat,
Lásd akiket én szerettem.

JUDIT

Élnek, élnek, itten élnek!

KÉKSZAKÁLLÚ

Szépek, szépek, százszor szépek.
Mindig voltak, mindig élnek.
Sok kincsemet ők gyűjtötték,
Virágaim ők öntözték,
birodalmam növesztették,
övék minden, minden, minden.

JUDIT

Milyen szépek, milyen dúsak,
én, jaj, koldus, kopott vagyok.

KÉKSZAKÁLLÚ

Hajnalban az elsőt leltem,
piros szagos szép hajnalban.
Övé most már minden hajnal, övé
piros, hús palástja,
övé ezüst koronája,
övé most már minden hajnal,

JUDIT

Jaj, szebb nálam, dúsabb nálam.

KÉKSZAKÁLLÚ

Másodikat délben leltem,
néma égő arany délben.
Mindén dél az övé most már,
övé nehéz tűzpalástja,
övé arany koronája,
minden dél az övé most már.

JUDIT

Jaj, szebb nálam, dúsabb nálam.

KÉKSZAKÁLLÚ

Harmadikat este leltem,
békés bágyadt barna este.

Övé most már minden este,
övé barna búpalástja,
övé most már minden este.

JUDIT

Jaj, szebb nálam, dúsabb nálam.

KÉKSZAKÁLLÚ

Negyediket éjjel leltem.

JUDIT

Kékszakállú, megállj, megállj!

KÉKSZAKÁLLÚ

Csillagos, fekete éjjel.

JUDIT

Hallgass, hallgass, itt vagyok még!

KÉKSZAKÁLLÚ

Fehér arcod süttött fénnyel
barna hajad felhőt hajtott,
tied lesz már minden éjjel. Tied
csillagos palástja.

JUDIT

Kékszakállú nem kell, nem kell!

KÉKSZAKÁLLÚ

Tied gyémánt koronája.

JUDIT

Jaj, jaj Kékszakállú, vedd le.

KÉKSZAKÁLLÚ

Tied a legdrágább kincsem.

JUDIT

Jaj, jaj Kékszakállú, vedd le.

KÉKSZAKÁLLÚ

Szép vagy, szép vagy,
százszor szép vagy,
te voltál a legszebb asszony,
a legszebb asszony!

És mindég is éjjel lesz már...

Elisabeth Barret-Browning: A portugál szonettekől

Mondd újra s újra mondd és újra mondd
hogy szeretsz! Bár az ismételt szavak
kakukknótához hasonlítanak,
emlékezz rá hogy se mező, se domb

nincs kakukknóta nélkül, ha a lomb
ujúl tavasszal s kizöldül a mag.
Egyszeri szó, mint szellem hangja,
vak sötétben zeng el és kétség borong

nyomában. Ismételd... szeretsz... Ki fél
a rét túl sok virággal veres
s az ég túl sok csillaggal ékszeres?

Mondd, szeretsz, szeretsz... Hangod úgy zenél
mint ezüst csengő, ujjazva... Beszélj:
de ne feledd hogy némán is szeress...

Babits Mihály fordítása

Alfred Tennyson: Szent Ágnes estéje

Klastromtetők hold fényiben
ragyog, hóval tele:

az égre száll lehelletem:
bár szállhatnék vele!
A kapu árnya metszi el
lenn a fehérét haránt,
nővén az óra teltivel,
mely engem égbe ránt:
óh tégy oly tisztává, Uram,
mint jégfelhő-lepel,
vagy mely keblem fölé suhan
az első hópehely!

Sötét fehér ruhám
szennyes hó fehérségihez
és földi mécssem halovány
az ezüst égihez:
így lelkem a Bárány előtt,
Előtted e kebel:
azért lakom e sártetőt,
hogy Hozzád vágyjam el.
Óh nyisd fel, Uram! egedet,
s tán egyik csillag ott
fehér ruhában fölvezet
engem, menyasszonyod.

Felhúz az aranykapuig,
mint villám szabdal át,
ahol csillagvirág nyílik
leszórva sugarát:
s lám! mélyül a kapu elé,
megfordul sarkain,
benn vár az Égi vőlegény
s lemossa feltjaim.
Az Örökélet Szombata,
mély tenger, végtelen
s a mély tengerrel csillaga,
a Vőlegény velem!

Babits Mihály fordítása

Krúdy Gyula: Hófúvásban

Szindbád egyszer – már nagyon régen történt ez –, éjjel a vonattal egy ismeretlen városkába érkezett, hegyek közé, nagy, szép havas télben: a hópelyhek, amelyek belepték az éjszaka kárpitját, barátságosan és jókedvűen dudorásztak a fülébe, amint a vonat fülkáját elhagyta, mint valami jókedvű nagypapa körül ujjonganak az unokák. Tehát éjfél volt az elhagyott állomáson, a vonat csakhamar továbbrohant, lámpása messziről búcsúzott Szindbádtól... „Hát most mit csináljak?” – kérdezte magában Szindbád és nagyot nyújtózkodott a hóesésben.

A kérdésre a választ egy sunyi, alattomos külsejű, egykedvűen lépegető kocsisember adta meg. Nagy bőrbunda volt a felfelé pödört bajuszú férfiún, a kalapja mellett harkálytoll volt, bizonyosan kocsikáztatja esténként a kisváros szobaleányait és szakácsnőit, messze, az erdő felé, és éjszaka kocsijával csupán olyan kávéházak előtt álldogál, ahonnan cigánymuzsika hangzik.

– Kár volna lefeküdni, nagyságos úr – mondta, miközben bizalmas gondossággal burkolta be Szindbád lábait a pokrócba. Az itteni fogadóban úgysem nagyon lehet aludni a bogaraktól. Az ilyen divatos férfiú, mint az uraság, jobb helyen is eltöltheti az éjszakát...

Szindbád helyeslően bólintott, most már régidő óta rendes, dolgos ember volt ekkortájt.

A kocsisgavallér a hosszúszerű lovacsák közé csapott. Hátrafordult és hamisan hunyorított: – Egyébként ajánlom Blanka kisasszonyt. A zongoramestert Struccnak hívják és Pestről kapja a kótákat. Ő a legjobb zenész a városban.

A lovacsák hegynek vonták a rozoga hintót. A városban – meglapuló háztetők között – a hó vastagon szakadt a magasságból, mélységes csend volt mindenfelé, kerék nem dübörgött, lámpás nem világított, a lezárt szemű ablakok mögött vajon vannak-e emberek, nők, férfiak, fiatal népek, akik félig nyitott szemmel fekszenek a sötétségben?

Egyik görbe utca a másik után következett. A hintó farolt a fordulónál, egy nagyon szűk sikátorban Szindbád megtapintotta a revolverét, de a kocsis csupán jókedvűből fütyült a szőrgallérban.

– Mindjárt ott leszünk, uraság – mondta bizalmasan, amint hátranézett, és a lovacsák komolyan, elszántan mentek felfelé a hegyoldalban.

A sarkon egy kőszent didergett fülkájében, aztán nagyokat zökkent a bárka a hepehupás köveken, egy gömbölyű, középkorias vasrostély mögül piros lámpafény szűrődött a hóesésbe, és a hópelyhek véresen hullottak itt a magasból. A kocsis a vasrostélyos ajtó elé kormányozta a lovacsákat, amelyek bizonyos meglepéssel állottak meg e ház előtt, ahol már gyakran megfordultak éjnek idején. A kocsis leugrott a bakról, duhajkodva rángatta meg a csengő karikáját; a rekedt csengő visszhangzott a ház belsejében és erre nyomban zongora szólalt meg valahol. A kulcs gyorsan fordult a zárban, egy rózsaszínű-ruhás nő nyitott ajtót.

– Maga az, Zsiga?

– Idegen uraságot hoztam a vasútról – mondta a kocsis.

– Tessék, tessék – intett a rózsaszínű nő dudorászva, hízelkedve Szindbádunk felé a kocsiba. Bodros haját pirossal szegte be a hátulról jövő lámpafény, és a folyósón egyszerre három-négy nő

is megjelent, amint kíváncsian nézegettek a kapu felé.

A kocsis bizalmaskodva veregette meg Szindbád hátát, amint az ajtón belépkedett.

– Majd iszom egy csáját – mondta jókedvűen. – Friss időnk van, pedig csak tegnap ért ide a tél.

A folyosón parfüm és pomádé szaga fogadta a belépőt, kis ajtók mögül rózsaszínű fények és földre dobott vánkosok. A zongora mind közelebb hangzik. Egy ajtót felnyitnak, ahol több lámpás ég a kerek, bolthajtásos terem falán. (E ház tán zárda volt vagy erősség. A nagy, négyszegletes köveken erősen visszhangzik a lépés.) Itt végre megtalálta Szindbád a zongorát, mellette Strucc urat, a koromfekete bajuszú, ragyás arcú és feketefogú zenészt, aki néhány percig változatosan verte a zongorát, közben fürkészve figyelte Szindbádot, de mert csupán gyűrött józanságot észlelt annak hideg arcában, a zongora fedelét becsapta és lappangó léptekkel kezdett a vendég körül járni. A cigarettát olyanformán rejtegette kezében, mint az iskolásfiúk, a füstöt a falra fújta, és sokáig piszkálta a tüzet a pohos kályhában, amely akkora volt, hogy tán az egész várost is befűthette volna. Aztán egyszerre odalépett a pálinkáspoharába bámuló Szindbád mellé:

– Mindjárt itt lesz a Blanka – mondta, és nevetett.

Szindbád álmosan legyintett. Rosszkedv lopózott mögéje, mióta e házba belépett. Gyilkosságokra, megfojtott utasemberekre gondolt. A falban talán meghurkolt kereskedők hullái állonganak és reménykedve várják a rendőrbiztost... Ez a ragyás fiatalember bizonyára a késsel is jól bánik. Szindbád olyan elkeseredést érzett, hogy leginkább ahhoz lett volna kedve, hogy lepuffantsa a gyanúba vett zongorást.

Strucc úr pedig most már állandóan nevetett. Romlott, fekete fogaival egyenként megismerkedett Szindbád. Az állán forradás volt, és a cigaretta füstjét nem titkolt élvezettel szívta mellére.

– Én is pesti vagyok – mondta himbálózva szürke kabátjában, amelyre fekete karvédők voltak húzva. – Pesti gyerek vagyok; az apám üzletember Budapesten. De hát télen mit csináljak Pesten? Nincs lóverseny. Mert a lóversenyen mindig ott vagyok.

Aztán elhallgatott és hosszú ideig vizsgálta Szindbád kezét, lábát, ruháját, ingét. A kalapját levette a fogasról, belenézett. A bundát megtapogatta.

– No lám. Én még azt hittem, hogy utazó! – mondta félhangosan.

– Doktor úr! Melyik a nótája? Doktor úr!

De erre már választ nem kapott, mert megérkezett az a bizonyos Blanka. Pirosharisnyás, gömbölyülábú és megtelt szerb leány volt Blanka. Zöld ruhája volt és karperecén apróságok fityegtek. Egy karikában egy csendőr arcképe... A borzas, sűrű, fekete hajában hervadt rózsa.

– Kérek teát! – mondta, és úgy nevetett Szindbádra, mintha már nagyon régen ismerte volna. – Apa! Adjon cigarettát. Apa!

A zongorás is széket húzott az asztalhoz.

– Nézze, bácsika, ne legyen olyan rosszkedvű. Tudom, hogy maga is szokott a lóversenyre járni. Látom a cipőjéről. Csak sportmanek hordanak ilyen cipőt. Hát állítsunk össze egy halmozást tavaszra.

– Apa, kérek teát! – ismételte a rác nő.

Szindbád búbánatosan bámult a lámpafénybe. Eszébe jutott, hogy gyermekkorában egy fényes huszonötkegyes csent el az anyjától. Itt kezdődött romlása. Istenem, hová jutott!

Aztán hirtelen felállott és kalapját fejére tette. A jobb kezével a revolverét fogta a zsebében, és kiment a barátságos szobából. Végigsietett a folyosón, hallotta, hogy kiáltoznak utána, de most már szökött. Az ajtót sikerült az első fogásra felnyitnia. Már kinn volt a havas, sötét utcán. A hópelyhek hűvösen, enyhén szállongtak égő arcába.

Mintha valami nagy veszedelemből szabadult volna meg, mélyen, hangosan fellélegzett.

Nesztelenül lépkedett visszafelé a mély hóban, amerre emlékezete szerint a kocsi az imént hozta.

Hátranézett. Nem is üldözték.

Krúdy Gyula: Szindbád az állomáson

A következő történet Szindbáddal egy messzi határállomáson esett meg. Nagy vasúti étterem volt itt, ahol naphosszat üldögéltek az utasok vonatjaikra várván. Mintha valami nagy vásár lett volna valahol a közelben, annyi mindenféle ember utazott. Oroszország felé megy innen a vonat, de még magyar területen vagyunk. A vasutasok pattogva, kiabálva mondják a magyar szavakat. „Indulás!” – kiáltják teli tüdőből a mozdonyok, mint a koporsóban földbeereszkedő jóbarát után kiáltunk – mert aztán már nincs Magyarország. A rövidkéményes Pacific-mozdonyok nagyot szusszantva rohannak neki a sínpárnak, amely most már magányosan nyúlik befelé a hegyek közé. Már az a dértől csillogó sín is idegen, a hegyek másoké, a fák barátságatlanok – messzire piroslik egy falu tornya. Ilyen tornyok nincsenek Magyarországon. A határállomásnál leszállított magyar vasutasok, fűtők, kalauzok összetekert köpennyel vállukon, kezükben a kis fekete táskával, vonatjuk után néznek, amíg a pályaudvarból kirobog, mint elutazó diák után pillantanak a szülők; – a lebergi kocsiból jókedvűen int egy hosszúhajú fiúcska a nagybajuszú magyar kalauznak – az utolsó kocsin a lépcsőre kapaszkodva áll az idegen vasút cifraruhás embere, és ünnepélyesen szalutál az utolsó magyar állomásnak.

Itt őgyelgett Szindbád naphosszat, étteremben és a sínek között, mert valamely táncosnőt várt Oroszország felől, akinek ezen az állomáson lehetett csak megérkezni. Régen volt! Ki tudná azt manapság, hogy miért várta Szindbád a táncosnőt.

A déli vonattal magyar színtársulat érkezett az állomásra... Ősz volt, deresedtek a fák: szegénykék téli állomásukra igyekeztek, egy felső-magyarországi városba. Oly izgatottak voltak mindnyájan, mintha most ültek volna először vonaton. A nők sikoltó hangon beszéltek, a kezükben tartott skatulyákat keresték. A férfiak egymásnak kiabáltak, hogy el ne vesszenek.

– Maguk csak üljenek be – kiáltotta egy erélyes hangú, nagyorrú és bozontos üstökű férfiú –,

én majd lebélyegeztetem a jegyeket a főnökkel. El ne kóboroljanak, mert mindjárt itt a vonat...
Cecil!

– Mi az? - felelt egy vörös képű, kövér dáma.

– Semmi. Csak el ne vesszen semmi.

Tízen-tizenketten lehettek, amint nagy zajgással, de egy rajban betolongtak a zsúfolt vasúti étterembe. A tarka nadrágos férfiak elkényszeredett arcaikkal, olyanformán jelentek meg Szindbád képzeletében, mintha valahol színpadon vagy régi képesújságban látná őket. Nini, a kalapok a férfiak fején! A tarka kendők a nyakon és a kis malaclopók a vállakon! A vidéki férfiszínészek divatja nem változik. A kis sűgő selypítve kiált egy aranyszőke hölgynek:

– A teremtésedet. Itt maradj mellettem.

A nők már inkább éltették a divatot – persze ők is a maguk módja szerint. Igen nagy kalap volt akkor a divat és a földig érő világos selyemköpönyeg. Kár, hogy e szép kabátok régi foltokat hoztak magukkal, mint kis emlékeket a különböző nyári állomásokról. A kebleket nem feszélyezte fűző, és a rövid szoknyák alatt igen magas sarkú félcipők tünedeztek föl, amelyek néha ócska, gyűrött szalaggal voltak megkötve. Fehér-fekete stráfolt harisnyák, bennük aranynyilak, könyökig érő kesztyűk és ahol lehet, egy fodor... Pedig volt közöttük két fiatalka; – az egyiknek nagy, bánatos, acélszürke szeme volt, a másiknak igen sűrű, kisleányos, aranybarna haja, fehér arca – akik megérdemelték volna némi oktatást a divat világából. Ámbátor itt, kétezer kilométernyire Budapesttől, az orosz gránicon igazán minden szabad. Lehet, hogy tegnap még szobalányok voltak e művésznők... Ha ugyan megvannak még az öreg, kimustrált „pick-auf” kapitányok a színészeknél! Egy búskomor, öreg kanárit vittek kalitkában.

A primadonna – mert hiszen az egyik az volt – a kézitükörben megigazította a haját, és az arcát szarvasbőrrel dörzsölte, amint végre elhelyezkedett a nagy étteremben. Az arca még csak nagyon kicsit volt ragyás a sok rossz festéktől, és ha Szindbád rövidesen küldene neki finom francia arcfestéket, akkor sokáig megtartaná hamvas bársonyát a szívalakú arcocska.

Egy kötöttkabátos szende, akinek hegedűhúr színű, ritkás frufrui Pálmay Ilka régi képeire emlékeztetnek, hervatag, sápadtkás arcával, nefelejcskék szemével csakhamar fölfedezte a nézdelődő Szindbádot, muszka bundáját és briliánsgyűrűjét, amelyet ebben az időben jobb keze mutatoujján viselt, mert már szeretett volna öreg úr lenni, és gyöngéden meglökte a primadonnát.

– Valami orosz gróf – mondta egy fiatal színész, akinek sima, hosszú haja a homlokába lógott, és a cigaretta a körmét égette.

Az elvetemedett képű, ragyás pincér a skatulyák, bőrröndök és kézitáskák közepette ezalatt áttört, és gyanús színű kávékat rakott a társaság elé. A selypítő kis sűgő szalonnát evett papirosról, és a bicskahegyre tűzködött falatokkal szorgalmasan kínálgatta az aranyszőke hajú kövér dámát. A szemével kísérte a szalonnadarabot, vajon kellő helyre megy-e... És elégedetten nyúlt újra bicskájához, midőn a dáma lenyelte a falatot.

Az ódöngő Szindbád ezenközben francia szót hallott a szomszéd asztalnál.

– Magyar színészek – mondta valaki. – Szegény vándorszínészek.

Artisták és artistanők ültek a szomszédban. Jól táplált, előkelő külsejű nemzetközi művészek, akiknek olyan üde volt az arcuk, mintha frissen borotválkoztak volna. Szürkeruhás nők, akik

olyan egyszerűen és finoman öltözködtek, mint a grófnők. A kezeiken puha barna kesztyűk, és kis sapkák a fejeken. Nyugodt, öntudatos előkelőséggel foglalták el a legvilágosabb asztalt az ebédlőteremben, és a főpincér hajlongva vette át a rendelkezéseket az ebédről. A nőkkel kis kutyák voltak. Finom, gyémántszemű kis állatok, amelyek bizonyára a gyermekeket helyettesítették a társaságnál. De a kiskutyák is illedelmesen viselkedtek. Míg az egyik művésznő, aki szürke ruhájában leginkább valami tanárnőhöz hasonlított, elővette a retiküljét. Az erszény végén egy kanadai róka feje díszlett, és csendesen, de jól mulattak, amint a kis kutyák sorban megijedtek a róka üvegszemétől. Majd a bőséges ebédet az asztalra hozták az alázatos pincérek.

Eközben megjött a vonat, és a táncosnő Oroszországból megérkezett. Bundája vagyont ért, az útibőröndjei ezüsttel díszítve, fekete fátyolos kis kalapja alól meghatottan, könnyes szemmel nézett Szindbádra.

– Köszönöm, hogy elém utazott. Nem szeretek egyedül utazni a magyar vasúton.

Hosszú lépésekkel sétáltak föl és alá a sínek mentén. Hogy volt, mint volt?...

– Odakünn mindig arra gondoltam, hogy milyen jó volna Budapesten játszani... Lehetséges volna az?

– Majd megpróbáljuk – felelt Szindbád.

– Igaz, hogy a hercegek nekem tapsoltak, de mégiscsak többet érne, ha a karzat tapsolna otthon a Népszínházban...

– Utána nézünk a dolognak.

– Rokonaim élnek Pesten és ismerőseim. Szeretném, ha látnák, hogy mivé lettem, mit tanultam... Pétervár, Moszkva igen szép városok, de Budapest a legszebb.

– Odamegyünk.

– Szeretnék egy teát inni, a komornám majd vigyáz a holmikra...

A táncosnő zsebre dugott kézzel lépett be az étterembe, Szindbád csendesen mögötte.

– Csak találnánk valahol egy asztalt! – mondta Szindbád.

– Én már látok is egyet.

Leültek, és az élesszemű főpincér hajlongva közeledett.

– Csak franciául, Szindbád – figyelmeztette csendesen a táncosnő gavallérját.

Az artisták asztalánál ezalatt csendes sűgás-bűgás keletkezett. Egy fehérhajú, piros arcú úr fölállott, és fehér fogait mutogatva közeledett. A táncosnő is nyomban megismerte.

– Róbert úr! Ah, milyen kellemes találkozás! – mondta.

Róbert úr amerikai volt, és a céllövészetben volt nevezetes.

– Moszkvába megyünk...

– Én onnan jövök.

– Szánkóznak már?

– Egy hónapja leesett a hó. Új színpad van azóta... Egy német építette.

– Érdekes.

Vígan, gyorsan beszélgettek. A nők barátságosan integettek át, a férfiak megemelték a sapkájukat...

– A mi vonatunk már indul. A viszontlátásra – búcsúzott Róbert úr.

És az artistaasztal csakhamar elvonult.

Ezután nemsokára a színészek asztalánál elkiáltotta magát a pirosképű dáma, a Cecil.

– Akármi legyek, ha ez nem a Kovács Böske, akivel a népszínházi karban voltam! Böske.

És már föl is emelkedett a tollas kalapjával, hogy a táncosnőhöz közeledjék.

A táncosnő gyors, hideg pillantást vetett a társaságra. Aztán elfordította a fejét.

Cecil duzzogva, sértetten ült le helyére.

– Hiába van bundája! Azért mégis vizet árult a ligetben! – magyarázta társnőinek. – Az én anyám becsületes iparosember felesége volt. Az övé?... Pfuj. Ki se tudom mondani.

Később, midőn a kényelmes vasúti kocsiban elhelyezkedtek, a táncosnő előkeresett egy angol regényt, de mielőtt olvasni kezdett volna, így szólt Szindbádhoz:

– Talán mégis jobb lesz, ha nem lépek föl Budapesten...

Ady Endre: A pap rózsái

Mit akar Boldizsár pap? Öltre fogott piros és sárga rózsáit hova viszi? Suhog vénesen és panaszosan a reverenda. Kapás parasztok jönnek a mezőről. Elmúlt az esti harangszó. Milyen régen nem járt ez időben az utcán Boldizsár pap... Ha ezt megtudják némely ősz hajú asszonyok, nem fognak-e átkokat sóhajtani ki a tavaszi éjszakába? Vagy áldásokat? Boldizsár pap újból letépte piros és sárga rózsáit. Nyalábolva viszi a rózsákat valakinek.

Öreg ember már Boldizsár pap. Öregek a rózsatók. A zsendelyes parókia előtt. A kis kertben.

Be sok baja volt ezekkel a rózsákkal a világnak... Hogy panaszták e rózsákat... Pedig szépek voltak. Pirosak és sárgák. És májusi estéken egészen a templomig elillatoztak.

És akkor voltak a legszebbek és legillatosabbak a rózsák, mikor a faluba érkezett Boldizsár pap. Mintha reá vártak volna a parókia kis kertjének a rózsái. Nagy virulásukat neki őrizték meg.

Jött Boldizsár pap s a rózsák fölött elnézve belenevetett a faluba. A falu reszketett előtte. Mert szerelemre gondolt Boldizsár pap, s hatalmas vére áradva futott a fejéig. Ki akart törni a nagy, barna szeméin. A kis kert is nevetett. De nyomban nyugtalankodott. Itt van Apolló. Fekete szövetbe burkolta magát. Nem lesz itt csöndesség most már.

A rózsák azonban nem féltek. Nevettek ők is Boldizsár pappal, s reszkettek a maguk illatától.

Messze elszállott Boldizsár pap rózsáinak bűnös híre. Rontással, boszorkánysággal voltak az egész vidékre e rózsák. Szerelmes vőlegények világgá bujdosnak, mert mátkapárjuk hajába jutott egy szál a Boldizsár pap rózsáiból. A pirosakból. Mert a sárga rózsákat az asszonyok kapták. Zöldfényű szemekkel rohantak a falusi férfiak a püspökig is nemegyszer. Boldizsár pap délceg és nyugodt büszkeségben várt a parókián. Tudta, hogy a rózsákért eljönnek a ringó, csókos, forró asszonyok s kíváncsi leányok. Eljönnek télen is. Elkérik a jövő tavasz rózsáit.

A templomban pedig csupa alázat volt Boldizsár pap. Jámbor és szent szolgája az Úrnak. Nem látta meg a maga rózsáit. Pedig elhozták a templomba is az asszonyok s leányok. Istenes, tiszta, kegyes, szép alakja visszaverte a falusi férfiak tisztátalan gyűlöletét. Az ite missa est után, mikor az ének fölharsant, a templomban kavarogtak, birkóztak az indulatok. A parókia kis kertjének rózsái pedig illatoztak. A templomban is.

Aztán tavaszok múltak tavaszok után. Csókos, ifjú asszonyok elfogatlanodtak. Ifjú leányokból szomjas testű menyecskék lettek. S gyermekszüzek hajadonokká gömbölyödtek.

És kezdtek nehezedni Boldizsár pap lábai. Meghanyatlott kemény derekának ereje. Könnyezésre szoktak nagy, barna szemei. Redős homloka fölkereste hajdan dúshajú fejének búbján a kiborotvált szent holdat.

Boldizsár pap sírást hallott egy fázós hajnalon. Borzalom szállta meg. Esküdni mert volna, hogy a rózsák sírnak ott künn a kis kertben.

Reggel reszketősen ment a rózsatőkhöz. Tavasz volt ekkor is. De mi történt a rózsatőkkel? Bimbókból hullatják szépségeiket. Kinyílnak nem tudják rózsáikat. Vaskos tövük redves és rohadó immár. Megöregedtek a Boldizsár pap rózsafái.

Parashti rózsákat tűztek keblükre, hajukba, fogtak kezeikben e nyáron már az asszonyok s leányok.

Boldizsár pap pedig meghajtotta a fejét. Meghajtott fejjel járt ezután mindig. Nem akarta látni a régi asszonyokat s leányokat. Mert ezek is hervadnak. Érezte ő. Nem akar emlékezni sem. És nem akarta látni az újakat. Akik most kívánatosak. Akik most szeretik a rózsákat. Miért? Nem nyílnak a rózsafák a parókia kis kertjében. Kileveleztek a rózsák minden tavaszon mégis. Bimbók csücsültek a levelek között. Hátha, hátha. Reménykedett Boldizsár pap. A rózsafákon is érzett a buzgóság. Simultak szerelmesen a tavaszhoz. Hiába, hiába. Bimbóikat rózsákká nyílnak nem tudták már a tők.

Boldizsár papról pedig újra hírek szálltak. Nagy kegyességéről meghatottan beszélt a világ. Elnyílt a hír a püspökig is. Imádkozik, és neveli a szívekben a buzgóságot. Vigyáz szentül népe erkölcsére. Segíti a szűkölködőket. Vigasztalja a beteget. Sokat imádkozik, sokat. És lehajtott fejjel jár mindig, mindig.

Este pedig nem látták járni az utcán régi, nagy évek óta.

De egy tavaszon csoda történt. Megzendült a kert. Dalolást hallott Boldizsár pap. Ujjongó szíve megsúgta neki, hogy a rózsák dalolnak.

Dalolnak a rózsák... Fiatalon kelt Boldizsár pap. Ugrálva szaladt a kertbe. Soha ilyen szép májust. Soha ilyen virágos rózsatők. Mintha vetélő, meddő, bús éveikért is fizetni akartak volna a rózsafák. Szent sárga és piros sátrakként borultak a parókia kis kertjére.

Alájuk hevert Boldizsár pap. Sírt és nevetett egész napon. Hiába szólongatták be szurtos cselédleányai. Nem hallott. Kábultan hevert a virágsátrak árnyában. Halálra akarta szívni magát illattal.

Alkonyodott. Részegen tápáskodott föl Boldizsár pap. Az esti harangszó megcsendült. Elfeledte a keresztvetést. Nem jutott eszébe az ima. A nagy horgasztásból fölkapta a fejét. Úgy érezte, hogy sokan nézik. Itt vannak. Tele van velük a kert. Leányokkal és asszonyokkal.

Ollót kapott kezébe Boldizsár pap. Sikoltoztak a rózsák, s ő hosszú száraikkal együtt vágta, gyilkolta őket. Aztán összenyalábolta mind a rózsákat. A sárgákat és pirosakat, és roskadozva megindult.

Hova megy Boldizsár pap? Hova viszi a rózsáit? Már a kis falusi házak pislogó szemecskéi lehunyódtak. Még mindig bolyongott rózsáival az éjszakában Boldizsár pap.

Emlékezett mindegyik asszonyra. Haj, sokan a temetőbe kerültek már.

Megállott a kiskapuk előtt. Majdnem minden ház kiskapuja előtt. És bedobott egyet rózsáiból. Olyik udvarra ötöt is. Megcsókolta a rózsákat, és behajította.

Még maradt egy kévényi rózsája, és ezekkel kiindult a temetőbe. Elfogytak a rózsák, és mikor hajnalban hazavánszorgott Boldizsár pap, összeesett, mintha már meghalt volna.

Másnap pedig lázban volt a falu. Papok érkeztek, mert haldokolt Boldizsár pap. Rebesgetve suhogtak a levegőben dalos, rózsás és kísérteties szóbeszéddek. Más estére pedig leveleiket is elhullatták a parókia kis kertjének rózsafái...

Ady Endre: Lőrinc páter térít

1

Tálas Boldizsár, a nagy fűszeres, egy szép napon névtelen levelet kapott: „Kedves Boldizsár, feleséged és a káplán nagyon vallásos pár ember. Légy nyugodt, ó, Boldizsár, ők kerten biztosan kiimádkozzák a te üdvösségedet.” Tálas Boldizsár hangosan szuszogott, amikor a gonosz levelet elolvasta. Nagy, zsíros, nehéz, piros ember volt, aki nem szeretett felindulni. Az üzlet virágzott, a kisváros népe jóformán minden pénzét a Tálas-boltba hordta. Volt pénz, volt tekintély, ép gyomor, finom úri feleség, két gyermek. Ilyen kényelmes állapotban okos ember nem kívánja a meglepetéseket. Tálas Boldizsár tehát nem sokáig szuszogott, hanem csöndesítette magát. Egyedül volt az üzleti irodában, s a saját, eleven hangját szomjazta. Elkezdett tehát hangosan és fölényesen beszélni önmagának Boldizsár. „Ezt a levelet valami hazug gazember írhatta, aki

nekem bizonyosan irigyem. Vagy asszony írta s ez a valószínűbb, egy asszony, akinek az én Herminkám szerencséje fáj. Nem mondom én azt, hogy Herminka nem csinálna bolondságot, ha más ura volna. Sok regényt olvas, sokat nyafog, szeretne utazni, olyan ma is, mint egy kényes bakfis. De hogy a nyurga pappal, Lőrinc páterrel, a páterkával, volna valami titkos dolga, micsoda szamárság. Mindenekelőtt Herminka olyan templomimádó asszonyka, hogy az már túlság. Meg azután szereti a gyermekeit, hiszen Lőrinc páter is csak ezért került sűrű vendégnek a házba. Ostoba vagy, kedves névtelen, nem ismered Tálás Boldizsárt.”

Eltépte a levelet, s megnyugodott, el is feledte pár óra múlva az egész dolgot Tálás Boldizsár.

2

Otthon, Tálás Boldizsár úri lakásán ez időben nem tört semmi új. Herminka gyónta, isten tudja már hányada Lőrinc káplánnak:

– Hát nem tehetek róla, nem bírom tovább, szökni kell, utálok a nagy piros testét, a rest, idegen, csúnya kalmárlelkét. Egy ostoba székely paraszt, egy kalmár, szívtelen és istentelen. Mikor erővel hozzáadtak, akkor is mondtam, nem lesz jó vége. Legalább a gyermekek lelkét megmentettem, azok katolikusok.

A nyurga pap imádkozó módon kulcsolta össze a kezét, s mondta:

– Bizony, ez a legrettenetesebb, ez a Boldizsár unitárius. Még ha a szívére lehetne beszélni, hogy térjen meg.

– Ne beszéljen a szívére, hiába tér meg, akkor is utálni fogom. Ha megbüntet érte az Isten, jaj, már kimondtam, akkor is. Nem akarom tovább csinálni ezt a kettős bűnt. Én tudom, hogy már az is nagy bűn, hogy mi szeretjük egymást. Birkóztam, nem akartam, maga... te kényszerítettél. Legalább az egyik bűnből javuljak meg, ne éljek hazugságosan valakivel, akit utálok.

– De a vallás, a kötelesség, a gyermekek sorsa. Hátha hirtelen meghal Boldizsár, vérmes, kövér ember, várni kell. Az Isten a türelmet parancsolta azoknak, akik övéi akarnak lenni. És miből fog maga élni, Herminka, ha itt hagyja ezt a jómódot?

– A magam pénzből, a hozományommal én rendelkezem. A gyermekeket magammal viszem, s neki kötelessége fizetni. Sokkal kényelmesebben, szebben fogok élni, mint ma.

– Hát a hozománya egészen megvan, ezt nem is tudtam. Az Isten meg fog bocsátani magának, nem tehet másként.

3

Tálás Boldizsárt egy szép napon levél várta otthon. „Nem szeretlek, elmentem, nem akarok veled élni tovább. Elvittem a kicsiüket is, hogy vallásosan nevelődjenek ezután is. Ne próbálj semmit, úgylis hasztalan lenne minden iparkodásod. A bankból kivettem a pénzemet, az enyém, jogom van

hozzá. Imádkozni fogok az Istenhez és a Szűzanyához, hogy legyen irgalmas mindnyájunkhoz.” Tálás Boldizsár felhördült, összerogyott, s jajgatva kiabálta: „a káplán, a káplán”. Egy szobalány szaladt a káplán után, és lelkendezve, papi díszben érkezett Lőrinc páter.

Tálás Boldizsár még ott feküdt a földön, nyögve, tehetetlenül. Beszélt valamit, aki akarta, meg is érthette:

– Páterka, Lőrinc, te vagy, úgye nem te csináltad?

Lőrinc páter és a cselédek nagy kinnal fölemelték az ágyba Tálás Boldizsárt. A káplán keresztrel hozzáhajolt, harsányan, de forrón szólólongatta:

– Boldizsár, édes barátom, kérlek, gondolj az üdvösségedre. Talán az Isten előtt fogsz mindjárt állani, térj meg.

Boldizsár eszmélt egy kicsit, megértette Lőrinc káplánt! Arcát hirtelen beöntözte a könny, s megcsókolta a pap kezét.

A káplán majdnem ujjongott, s úgy kérdezte az összeröfönt népség előtt:

– Boldizsár, úgye, édes Boldizsár, mint hívő katolikus akarsz meghalni!

– Igen, igen.

Még két óráig élt, beszélt a pappal Boldizsár. S akkor elzsírosodott szíve megint lökött egyet rajta, s meghalt.

Lőrinc páter azonnal táviratozott az asszonynak, a címét: tudta. Jöjjön azonnal haza a temetésre és a boldogságra.

Az üzlet, a szép, gazdag üzlet most már az asszonyé lesz. Az élet most már rejtett, szép boldogság lesz kettőjüknek. Istennek pedig okvetlenül kedves, hogy ő, Lőrinc páter megmentett egy kárhozó lelket.

Olajos István: Robinson és a Biblia

Háromszáz esztendővel ezelőtt, 1719-ben jelent meg Daniel Defoe *Robinson Crusoe* című regénye, és még ebben az évben további három alkalommal nyomtatták újra. Hihetetlen népszerűségére jellemző, hogy a 19. század végére nem volt még egy könyv a nyugati irodalom történetében, amely annyi kiadást élt volna meg, és annyi nyelvre fordították volna le, mint ezt. Sokunk számára ma is kedves gyermek- vagy fiatalkori emléket jelent Robinson története, aki hajótörökként hosszú évtizedeket töltött el egy lakatlan szigeten. Az alábbiakban néhány részletet vizsgálunk meg Lengyel Tamás fordításában, melyek a szerencsétlenül járt fiatalember és a Szentírás kapcsolatát mutatják be számunkra.

A jólét kezdettől fogva az emberiség legfőbb kívánságai közé tartozik, ezt támasztja alá az Ovidiustól származó mondás is: Diligitur nemo nisi cui fortuna secunda est (az emberek csak azt szeretik, akinek jól megy a sora). Isten gyermekeinek azonban a jólét nem kifejezetten tesz jót. A Biblia már a Törvény Könyvében figyelmeztet erre ekképpen: „Vigyázz magadra, hogy el ne felejtkezzél az Úrról, a te Istenedről, meg nem tartván az ő parancsolatait, végzéseit, rendelkezéseit, a melyeket én parancsolok néked e mai napon; hogy mikor eszel és jól lakol, és szép házakat építesz, és lakozol azokban; és mikor... minden jószágod megszorodik: fel ne fuvalkodjék akkor a te szíved...” (5Móz 8, 11-14). A választott nép azonban nem hallgatott az Úrra, aki prófétáin keresztül el is küldte erre vonatkozó üzeneteit. „Fiaid elhagytak engem, és azokra esküsznek, a kik nem istenek; noha jól tartottam őket, mégis paráználkodtak és tolongtak a parázna házába” (Jer 5,7) – írja Jeremiás, Hóseásnál pedig ezt olvashatjuk: „A mint legettek: elteltek; elteltek és szívök felfuvalkodék: azért hát elfelejtkezének rólam” (Hós 13,6). A jólét a legnagyobb kísértések egyike, mely nemcsak gőghöz és az Úrtól kapott javak helytelen felhasználásához, hanem végül az Istentől való elszakadáshoz is vezethet. Ő ezért gyakran megfoszt minket földi „kincseinktől”, hogy ezzel elgondolkodásra készítessen bennünket. Robinson új élete is valahogy hasonlóképpen kezdődik. A szigeten eltöltött első perceiről ezt írja naplójában: "Szeptember 30-dika: Miután elkerültem a vízbe fulladást, és partra vergődtem, ahelyett, hogy hálát adtam volna Istennek a megmenekülésemért, előbb nagy mennyiségű sós vizet okádtam ki a gyomromból, majd ahogy kicsit jobban lettem, fel-alá futkostam a parton, karjaimmal hadonászva, fejem és arcom ütlegelve, és nyomorúságomban azt kiáltozva: Végem van, végem van! Míg végül összerogytam a fáradtságtól, és a földön fekvé pihentem, hogy visszanyerjem erőmet, de nem alhattam el, mert gyötört a félelem."

Mennyire nyomorult az ember Isten nélkül! Mi lesz velem? – kérdezi. Mikor már gyarló teste leroskad, még akkor sincs nyugodalma a rettegés miatt. Robinson a jólétből hirtelen a senki földjére csöppen és ez a fenti hatást váltja ki belőle: kétségbeesést, reménytelenséget, kilátástalanságot. Amint látni fogjuk, később ezeket a gyöttrő gondolatokat egészen mások váltották fel. De vajon mi változott meg közben?

„A mennybéli vezérelt, semmi kétség, mert attól, amit a ládában találtam, a testem és a lelkem is meggyógyult. Amikor kinyitottam a ládát, és megtaláltam benne a dohányt, és hevert mellette néhány könyv is, amelyek közül az egyik Bibliát kivettem, nem mintha akkor túl nagy kedvem lett volna olvasgatni. E műveletek közben kezembe vettem a Bibliát, és olvasni kezdtem. A dohány hatásától azonban annyira szédültem, hogy a könyvet kinyitva csak az első mondatot olvashattam el. Ez így szólt: "Szólíts engem ínséged napjaiban, és én megszabadítalak, hogy engem dicsőíthess!"

Régebben én is rendkívül fontosnak tartottam a jólétet, a pénzt, az anyagi biztonságot, amíg az Úr engem is el nem vezérelt a magam „lakatlan szigetére”, ahol az ember először kétségkedik, megüresedettnek és elhagyatottnak érzi magát, ám akkor Isten gyengéden átnyújtja Szent Igéjét. Ebből megismerhetjük Krisztust, és fogalmat alkothatunk magunknak a reformátusok által meghatározott többi „soláról” is: a hitről, a kegyelemről, Isten dicsőségéről. A Biblia megtanít megalázkodni az Úr előtt és a földi hiábavalóságok helyett örökkévaló mennyei kincseket gyűjteni, arra, hogy a Jézusnak átadott élet nem azt jelenti, hogy vasárnap ott tiprakodunk ugyan körülötte, hét közben azonban úgy teszünk, mintha Isten nem is létezne, ugyanúgy élünk, mint a világ, holott Rá és szent üzenetére életünk minden pillanatában szükségünk van. Félünk és aggodalmaskodunk, ahelyett, hogy teljesen az Úrra bízánk magunkat.

Ballai László barátom, aki szintén készített fordítást a regényből, a következő részt ekképpen adja vissza: „Most azonban más gondolatok kezdtek érlelődni bennem. Naponta olvastam az Úr Szavait, amelyeket jelen állapotomra alkalmaztam. Egy reggel, amikor nagyon szomorú voltam, e szavaknál ütöttem fel a Bibliát: »Soha, soha el nem hagylak téged, és el nem pártolok tőled.« Azonnal felfogtam, hogy e szavak hozzám szólnak, mi másért érkeztek volna el ily módon épp akkor, amikor sorsomat gyászoltam, mint akit Isten és ember elhagyott? Nos, akkor Isten nem hagyott el, minő helytelen megállapítás ez – mondtam. – Hogy is tételezhetném fel ezt, hagyjon el bár az egész világ is, ha másfelől, legyen bár enyém az egész világ, miközben elveszítem az Úr kegyelmét és áldását, semmi nem pótolná e veszteséget? E pillanattól kezdve úgy ítélt meg, lehetőségem nyílt arra, hogy boldogabb legyek magányos és elhagyott helyzetemben, mint a világ bármely országában, így hát megköszöntem az Úrnak, hogy e helyre elhozott.”

Az összehasonlítás kedvéért álljon itt Lengyel Tamás megoldása is: „Most azonban új gondolatok fogantak bennem. Naponta olvastam Isten ígését, amely megnyugvást hozott nekem. Egyik reggelen különösen szomorú voltam, és kinyitva a Bibliát e szavakra bukkantam: »Sohasem hagylak magadra és nem pártolok el tőled.« Azonnal tudtam, hogy hozzám szólnak ezek a szavak, máskülönben miért olvastam volna őket éppen abban a pillanatban, amikor száműzöttségem fölött búslakodtam. – Akkor hát – mondtam –, ha Isten semmilyen okból és semmilyen körülmények között nem hagy el engem, még akkor sem, ha a világ magamra hagyott, így nem lenne-e nagyobb veszteség, ha, bár enyém lenne a világ, de Isten kegye hagyott volna el és áldása nem kísérne tovább. Ettől a perctől éreztem azt, hogy elhagyatott, magányos helyzetemben boldogabb lehetek, mint akárhol másutt. E gondolattal viszonztam az Úrnak, hogy ide vezérelt.”

Igen, az Úr minden alkalommal üzeni akar nekünk a Bibliából. Talán nem mindig ennyire egyértelműen, ám ha rendszeresen tanulmányozzuk az Írást, akkor megtanuljuk megérteni, hogy az adott ígérés miképpen vonatkozatható arra a helyzetre, melyet Isten éppen nekünk adott. Robinson megtanulta, hogy miért írta a zsoltáros: „De Isten közelsége oly igen jó nékem” (Zsolt 73,28), és azt is, hogyan kell érteni Krisztus eme szavait: „Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall?” (Mk 8,36). Ballai rendkívül érzékletesen emeli ki fordításában: „semmi nem pótolná e veszteséget”. Mert a Jézusról szóló ígehirdetés életmentő, életet teremt a halálból is. Ezért írja Jakab apostol: „szelídséggel fogadjátok a beoltott ígét, a mely megtarthatja a ti lelkeiteket” (Jak 1,21).

Lengyel Tamás átültetésében a szövegrész így folytatódik: „Hirtelen azonban a következő szavak törtek ki belőlem: - Hogy lehetsz ilyen képmutató! Bármennyire is igyekszel hálásnak látszani a helyzetédért, nem lenne-e bölcsebb őszinte szívvel imádkozni azért, hogy megszabadítson belőle? Igaz volt. Nem azért kellett hálálkodnom Istennek, hogy itt vagyok, hanem azért, hogy felnyitotta a szememet, és jóságának köszönhetően megpillanthattam gonoszágomat és megbánhattam azt. Sohasem nyitottam ki vagy csuktam be a Bibliát anélkül, hogy hálát nem adtam volna, amiért barátnőm Angliában a holmim közé tette azt, és hogy az Úr engedte megmentenem a hajóroncsból.”

Az Úr végtelen kegyelme az, ha valakinek a Bibliát a keze ügyébe helyezi. Mindez azonban önmagában természetesen nem elég, az első lépést annak felnyitásával nekünk kell megtennünk. Amikor pedig Isten Szent Lelkének segítségével eljutunk oda, hogy rálátunk saját bűnös voltunkra és naponta igényeljük a lelki táplálékot, azt is megértjük, mekkora hálával tartozunk ezért a mi Mennyei Atyánknak és az Úr Jézusnak.

A naplóból vett következő rész tulajdonképpen rövid összefoglalása annak a fejlődésnek, melyet Isten mindenkinek megígér, akik Szent Igéjét rendszeresen tanulmányozzák. „Órákon, sőt napokon át élénk képekben festettem magam elé, milyen lenne a sorsom, ha semmit sem mentek meg a hajóról. Halon és teknősökön kívül nem lenne más élelmem, de mivel ezekre is csak nagy sokára bukkantam rá, alighanem éhen halnék. Ha mégsem, vadember módjára kellene élnem. Tűz és kés híján a véletlenül megölt kecskét vagy madarat fogaimmal és körmeimmel kellene szétszaggatnom, ahogy a vadállatok teszik. E gondolatok hatására nagyon fogékony lettem az isteni gondviselés iránt, és küzdelmes, szerencsétlen sorsom ellenére rendkívül hálás voltam jelenlegi helyzetemért. Ennél a pontnál újra csak azt tanácsolhatom minden szerencsétlenségtől szenvedőnek, tegye fel a kérdést: »Van-e az enyémhez hasonló balsors?«. Hiszen, ha belegondolunk, vannak a mienkénél nyomorultabb sorsok is, és vajon nem a gondviselésnek köszönhető-e, hogy nekünk nem ilyen jutott. Távol kerültem minden jótól és egykori önmagamtól, amikor szalehi menekülésemkor fedélzetére vett a portugál hajó, vagy amikor Brazíliában megkaptam angliai küldeményemet, vagy bármely más alkalommal jótéteményben részesültem, sohasem jutott eszembe, vagy hagyta el a számat az a két szó, hogy: »Köszönöm, Istenem!«. A legnagyobb bajban sem imádkoztam hozzá, nem kértem a segítségét, mondván: »Uram, könyörülj rajtam!«. A nevét sem említettem, hacsak nem káromkodás közben. Mint korábban már utaltam rá, hónapokon át sötét gondolatok töltötték el bűnös múltammal kapcsolatban. De jobban átgondolva a helyzetemet, azt, hogyan bánt velem a gondviselés, mióta erre a helyre értem, és milyen bőkezű volt velem az Úr – nemcsak hogy a megérdemelnél sokkal kevésbé büntetett, de ellátott minden jóval –, arra a következtetésre jutottam, hogy a bűnbánatom meghallgatásra nyert és talán kegyelemre is számíthatok Istennél.”

A kezdet egészen kivételes esetektől eltekintve mindig ugyanez: Isten nevét legfeljebb akkor ejtjük ki, amikor káromoljuk Őt. Később azonban, távol kerülve a jóléttől, megértjük a nekünk szóló üzenet lényegét. Azt, hogy mindent az Úrtól kapunk jó és balsorsban egyaránt, hogy helyzetünk egyáltalán nem annyira siralmas, mint gondolnánk, sőt ebben még boldogabbak lehetünk, mint korábban, mert megismerjük Isten végtelen kegyelmét is, mellyel a bűnbánót felemeli, gondoskodását, amely a körülményektől függetlenül, akár a látszat ellenére is megtart bennünket. Mi pedig megtanuljuk Őt buzgó imában dicsőíteni, Neki hálát adni és eközben minél gyakrabban kimondani: „Köszönöm, Istenem!”

„A többiekkel szemben én ki lettem választva arra, hogy éljek. Az Úr, aki csodálatos módon megmentett a haláltól, meg is szabadíthat” – írja naplójában Robinson Crusoe. Az Úr Jézus valóban megszabadít bennünket a „lakatlan szigetről”, a jelenvaló gonosz világból. A testi elmúlás elől ugyan nem térhetünk ki, ám ha hiszünk az Ő Golgotán értünk elvégzett áldozatában, akkor elkerülhetjük a második, az igazán rettenetes, az Istentől való végső elszakadást előidéző halált. Ez azonban csupán akkor lehetséges, ha Robinsonhoz hasonlóan a Szentírás segítségével végigjárjuk az ide vezető keskeny utat, megtanulunk az Úrban élni, hogy mi is ki legyünk választva arra, hogy éljünk, azok közé, akiknek Krisztus ezt mondja majd ama utolsó napon: „Jertek, én Atyámnak áldottai, örököljétek ez országot, a mely számotokra készítettett a világ megalapítása óta” (Mt 25,34).

Kaiser László: Fohász

A tombolás után
csönd nyugalmától
ments meg engem, Uram!
Hogy magam baját
tovább ne osszam,
segíts meg engem, Uram!
Hogy selejtes sejtjeim békéjét
ne rontásban találjam,
segíts meg engem, Uram!
Hogy fuldokló dühöm
hurokká másnak ne tágítsam,
segíts meg engem, Uram!
A tombolás utáni
csönd nyugalmától
ments meg engem, Uram!

Kaiser László: Tiéd lehet?

Egyik kezében nappalok,
másik kezében éjszakák.
Miféle malom őrlí eggyé?
Ki gyúrja össze egyetlené?
S tiéd lehet
egy szeplőtlen világ?

Ballai László: Palimpszeszt

Csak a jó vers vers,
még azt is elfelejted,
nem tölti be életed,
forralja fel szerelmed.

Ezer év múlva majd
kőből fogják kivésni,
palimpszesztként fölé
slágert kell hevenyészni.

De tudom, csak egy nap,
hét ölelés, csók híján
csillagokat rajzol
a szavak holt taréján.

Húrok

Dull Ernő: Kétszer annyian

Amióta Vashegyi György karmester, zenetudós, régi zeneszakértő és fenomén (nem kívánt törlendő) beépült a Bartók rádióba, azóta hallgathatjuk önfelértékelő műsorait, amelyekben csakúgy ömlenek belőle az előásott tények, zeneszerzők, egyszóval a tudás, persze kellő szerénységbe csomagolva: „ha jól emlékszem”, „lehet, hogy rosszul gondolom”, „javítson ki, ha tévedek.”

Aktuális sorozatában – a címét felesleges is megemlíteni, mert minden műsorának fáradhatatlan szorgalma, mérhetetlen tudása és jól kiszámított alázata a tárgya – vendégeket szerepeltet, akik alig kaphatnak levegőt mellette (kivételt képez Balogh Eszter énekművész, akibe ő sem tudta belefojtani a szót).

Legutóbb Prőhle Gergely volt a vendége, aki ugyan nem zenész – mert arra a kérdésre, hogy miért éppen egy Chopin-darabot választott, azt válaszolta, először is azért, mert egykor azt maga is játszotta (itt elnevette magát, mint egy viccen) –, viszont egy, a vashegyizmusokat magasan felülmúló kijelentést tett:

„Ma kétszer annyian tanulnak zenét, mint a rendszerváltás előtt.”

Pröhle Gergely – Vashegyihez hasonlóan – a rendszerváltás egyik nyertese. 1992-től 1998-ig a Friedrich Naumann Alapítvány igazgatója. 1998-tól 2000-ig a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában közigazgatási államtitkár, majd 2000-tól Magyarország Berlinbe, 2003–2005 között Bernbe akkreditált nagykövete. 2010-től a Külügyminisztérium EU kétoldalú kapcsolatokért, sajtóért és kulturális diplomáciáért felelős helyettes államtitkára. 2014-től az Emberi Erőforrások Minisztériumának nemzetközi és európai uniós ügyekért felelős helyettes államtitkára. 2017. január 1-étől a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója – tehát az igazgató fölé helyezett pártember. 2018. november 1-től a Magyar Evangélikus Egyház főfelügyelője.

Felügyelő Úr, Nagykövet Úr, Múzeumigazgató Úr (nem kívánt törlendő), köszönjük a kinyilatkoztatását, amely azoknak szól, akik soha nem akartak zenét tanulni (tehát a tömegeknek), nem pedig azoknak, akik soha nem tanulhatnak zenét, mert a mai rendszer piaci árait képtelenek megfizetni a szüleik. Lehet, hogy az evangélikus egyház fenntartásában működő intézményekben megkétszereződhetett a zenei képzésben részesülők száma, de ez azért történhetett, mert az orbáni pártállam az alapítványi iskolák zömét egyházi fenntartás alá kényszerítette. Akkor, midőn ön még művelt úri gyermekként Chopint klimpírozott, a Kodály Zoltán által létrehozott zeneiskola-hálózat szőtte be az országot, virágzott a „Röpülj páva” mozgalom és minden magára valamire adó vállalatnak volt kórusa és akár zenekara is. Nem kétlem, hogy akkoriban is több ember érzett könnyes megindulást az olcsó pop-rockzenére, vagy törte sírva-vigadva a poharakat a cigány vonójának rögögésére, mint ahány Mozart világával jegyezte el magát, ám akkor a – joggal és sokat bírált kádári – kultúrpolitika igen is tömegeket vont be a zenei művelésbe, kezdve azzal, hogy a Kossuth-rádióban döntően klasszikus zene szólt az egész ország lakosságának. Se szeri, se száma nem volt azoknak, akik e környezetben zenei tanulmányokra adták a fejüket, és nem lehetett beférni a Zeneakadémiára, amelyet ma jelentős mértékben külföldi hallgatókkal töltenek fel.

Excellenciás Úr, Szuperintendens Úr, Granszenyőr! Ön, ha eljutott Chopinig, alighanem szolfézst is tanult, a Kodály-módszer alapján. Magáévá tehette nagy tanítónk szavait, miszerint a lélek bizonyos részeire csak a zene világít be – például Chopiné. A Bartók rádiót, a komolyzene iránt érdeklődők adóját ma mindössze hetvenezenen hallgatják, az ország lakosságának hét ezreléke, századannyian, mint az 1970-es években. Tehát semmiképpen sem a bőrfotelben való hátradőlésnek jött el az ideje, hanem a munkáénak, a hegyek megmozgatásának. E munka oroszánrész az ön nemzeti elvtársai által, valamint a piaci szervezetek „marketing” címén elvégzett kultúrarombolása elleni szent harcot jelenti. Ebben, bármilyen kilátástalannak tűnik is e harc, mindenkinek részt kell vennie, aki tudja, ki az a Chopin!

Kodály Zoltán: Előadó-művészet

Az ember minden zenei tevékenysége összefüggő, zárt rendszer. Ha vannak nemzeti vonások a zeneművekben, kereshetünk ilyeneket az előadó-művészetben is. De van a mozdulat, gesztus, tánc minden nemében s nem utoljára a beszéd zenei elemeiben. Végül igen jellemző a társadalom viszonya a zenéhez.

Ismert, mélyreható különbség van az olasz, francia, német énekes és hangszeres stílus közt, féltékenyen ápolta nemzeti hagyománya van mindnek. Az énekstílus a nyelvből születik, de hat a hangszerstílusra is. Nem véletlen, hogy a ritmus azoknál a népeknél jelentkezik különös erővel, akár a produktív, akár a reprodukív művészetben, akik nyelvükben is éles ritmuskülönbségekkel élnek, mint az olasz, francia, magyar. Az olasz énekes, hangszerész századokon át világszerte első helyen állt. A francia inkább otthon maradt, de az egész nemzetben tudatossá tette stílusát. Magyar földről mintegy száz év óta hangszerelhetségek hosszú sora került a világba, s a magyar előadásmód külön stílus lett, mely más nemzetekre is erős hatással volt.

Liszt és Joachim korszakalkotó jelentősége nem pusztán egyéni adottságukból nőtt. Stílusuk csíráját szülőházjukból vitték magukkal. Előttük jóformán csak cigányhegedűsök előadásmódjában volt megfogható. Általuk és utánuk, számtalan tanítványuk révén önálló iskola lett. Jellemzi: a tónus tömörsége, sötét tüze, az énekeszerű előadás drámai beszédessége. A ritmus ereje és plasztikája, a tempó módosításai, de nem önkényes ötletszerűséggel, hanem a kisebb-nagyobb szerkezeti egységek minél élesebb megvilágítása érdekében. Az utolsót nyilván Wagner is Liszt hatása alatt fejlesztette ki elméletben és gyakorlatban. (L. „Über das Dirigieren” c. írását.)

A magyar énekstílus még megteremtőire vár. Alapköve előttünk van, a népi énekmódban. Eddig nem alakulhatott ki, mert az Opera – egyetlen intézményünk, ahol tervszerűen ápolhatták és fejleszthették volna – túlnyomóan idegen műsorral volt kénytelen beérni. Márpedig az operafordítás nem alkalmas talaj eredeti magyar énekmód kitermelésére. Sőt mennél simább, annál jobban alkalmazkodik az idegen zenei frazeológiához, mely pedig a magyarral homlokegyenest ellenkezik. Ráadásul eredeti operáink legnagyobb része is fordításnak hangzik.

A zenei főiskola lehetett volna a másik, énekstílus fejlesztésére alkalmas intézményünk. Azonban eddig nem tűzött maga elé magasabb célt, mint hogy az Operát utánpótlással ellássa. Ezenkívül évtizedeken át olyan tanárok tanítottak éneket, akik magyarul rosszul vagy sehogy sem tudtak. Úgy látszik, gyökeres magyarság és európai kultúra találkozása az ének terén különösen ritka.

*

A mozdulat minden fajtája, kezdve az egyszerű járáson, mélyen jellemző az egyénre s így a nemzetre is. A mi néptáncunk a nemzeti jelleg változatos és beszédes kifejezője.

Mégsem formálódott ki magasabb magyar stílus a táncban. Hivatásos táncművészeink az Opera színpadán túlnyomórészt a külföldi táncokat művelték, s egyáltalán nem ismerték a magyar tánc néphagyományát. A magyar táncot, mint színpadi rekvizitumot néhány kopott sablon szolgáltatta.

Újabban kissé jobban gondozzák a magyar táncot is. Azonban az Opera balettkarának néhány falusi autóbusz-kirándulása vagy a Gyöngyösbokréta [1931 és 1944 között a kormányzat teljes körű támogatásával működő népi hagyományőrző mozgalom – a szerk.] bármily szorgalmas látogatása nem oldja meg a problémát. Nem lehet magyar tánckultúra, míg nem jönnek olyan táncművészek, akik egyébként is benne élnek a magyar kultúrában, s magukévá téve, átélve a magyar tánc hagyományt, azt magasabb feladatokra alkalmassá tudják fejleszteni. S nem lehet ennek visszhangja a társadalomban, ha az maga nem karolja fel jobban a magyar táncokat. Száz éve faluról vitték főúri palotába a csárdást. De ma is idegen tánc uralkodik a bálteremben, magyar csak mutatóba van, vagy éppen betanult csoportok, sőt hivatásos táncosok mutatványa. A többség csak nézi.

*

A beszéd zenei oldala csakolyan jellemző tulajdonsága minden népnek, mint a zenéje. A nyelv is énekel, a zene pedig beszél. Világosan érezzük a nyelv és zene dikciójának még eléggé fel nem derített, talán fel sem deríthető összefüggését. Kérdés, megnyílnak-e a magyar dallam és ritmus végső finomságai olyan zenész előtt, akiben nem él a nyelv ritmusa és dallama gyermekkor óta? Valóban, Liszt műveiben találunk olyan ritmusképleteket, félretolt hangsúlyokat, „zenei magyartalanságokat”, amiket csak a nyelv nem tudása magyaráz. Viszont magyar író, kivált versíró sem juthat el mestersége csúcsáig zeneismeretek nélkül. Arany verselő fölénye zeneismeretéből ered, sokat köszönhet annak Kisfaludy Sándor is. Talán még a próza numerusa is zenei törvényeknek engedelmessékedik, s a szónok sem lehet el kiművelt zenei érzék nélkül.

Nyelvünk zenei sajátosságait még igen kevésbé vizsgálták, s így még alig tudatosak. Kétségtelen, hogy az idegen nyelvek tanulása, különösen zsenge korban, nagy veszélyt jelent rájuk. Ennek a veszélynek éppen legműveltebbjeink tudnak a legkevésbé ellenállni, idegen és magyar nyelvtudásukat ritkán tudják egyensúlyban tartani. A mérleg majd mindig az idegen nyelvek felé billen. Művelt rétegünk stílusban sem tud a feltoluló idegen minták szolgálai fordításától szabadulni, kiejtése is tele van idegen nyelvek hangfoszlányaival.

Pettenkofer [Pettenkofer, Max (1818–1901) – német természettudós; a higiénia és egészségvédelem jeles tudósa, a közegészségtan első egyetemi tanára – a szerk.] szerint szenny mindaz az anyag, ami nincs helyén. A magyar kiejtés megtisztítása a rátapadt idegen elemektől egyik legégetőbb feladata volna minden rendű iskolánknak. Valószínű, hogy a nyelv zenei elemeinek tudatossá tételét nagyban segítené a zene alapfogalmainak behatóbb és gyakorlatibb tanítása.

(A cikk a Magyar Elektronikus Könyvtárból származik.)

Ballai László: Világhír a Városmajorból

A zenei világhírt nem csupán – a Liszt-Kodály hagyománytól bearanyozott diplomával a zsebben – már nemzetközileg elismert intézmények falai között, vagy pódiumán lehet keresni külföldön. Sőt, talán éppen nem is kell keresni, hanem, mint azt Gráf Zsuzsanna tette harminc esztendővel ezelőtt, csak meg kell alapítani egy középiskolai kórust, és azt Kodály módszerével, mindennapi kemény munkával felépíteni. A többi már „megy magától”, hogy előbb-utóbb, a valahol megrekedt pályatársak elmondhassák: „neki könnyű volt”.

Az Angelica Leánykar, e nevében is angyali együttes oly természetességgel van jelen zenei életünkben, mintha mindig is, vagy legalábbis oly régtől fogva létezett volna, mint a Filharmóniai Társaság. Az ember most, a jubileum kapcsán, hökkent meg, hogy tényleg, e formációt is megalapította valaki, még hozzá nem valami világnagyság, koszorús, díjaktól roskadozó zenei fejedelem, hanem egy frissen diplomázott zenetanárnő, még hozzá gimnáziumi keretek között, „mindössze” egy zenei tagozatot létrehozva.

Az Angelica Leánykart 1989-ben alapította Gráf Zsuzsanna. Tagjai a budapesti Városmajori Gimnázium zenei tagozatának tanulói, valamint a gimnáziumban érettségizett egyetemi hallgatók. A kórus hazai és külföldi koncerteken, fesztiválokon és versenyeken Bartók, Kodály és számos kortárs magyar zeneszerző kompozícióival szerepel. Hatalmas sikerrel turnézott Észak- és Dél-Amerikában, Japánban, valamint Európa számos országában. Olyan szerzők dedikáltak kórusműveket az együttesnek, mint Csíky Boldizsár, Gyöngyösi Levente, Kocsár Miklós, Orbán György, Szőnyi Erzsébet és Tóth Péter. A kórus első helyezést ért el az arezzoi, a corki, a debreceni, a neerpelti, a római és a tolosai nemzetközi kórusversenyeken, valamint részt vett a 10. athéni kórusolimpián, ott elnyerve a nagydíjat és az olimpiai bajnoki címet.

A világsikerén, harminc év után, még ma is éppen Gráf Zsuzsanna csodálkozik a legjobban – amint az a Bartók rádióknak adott legutóbbi interjújából kitetszett. A szívmeleg, manírok nélküli pedagógusasszonynak mindene a tanítás és a nevelés. Egyszer csak észrevette – emlékezett vissza –, hogy tele vannak az órái külföldiekkel. Úgy tíz év múltán odalépett hozzá egy japán és megkérte, hogy fogalmazza meg a Kodály-módszer lényegét. Ekkor bizony nagyon megizzadt Gráf Zsuzsanna, hiszen ő voltaképpen magáévá téve, a gyakorlatban, tanítás közben sajátította el a módszert, amelyet tételesen még nem fogalmazott meg. És zavarában egyszerűen el kezdte mondani, hogy mit csinál. Természetesen nagyon fontos a relatív szolmizálás, de ez csupán elenyésző része annak a nagy egésznek, amely gazdag zeneiséggel tölti meg az ember életét. A Kodály-módszer a magyar népdalkincsen keresztül vezet be a muzsika megértésébe, ezáltal elviszi hírünket a nagyvilág legtávolabbi helyeire is, Japánba, vagy Argentínába, ahová a kórusvezető asszony immár kilencedik alkalommal tér vissza kurzust tartani. Ott, ahol szükséges, a magyar zenei alapokba bekapcsolva a helyi hagyományokat, mindig elérhető a siker, a kodályi szellemiség felismerése.

Gráf Zsuzsannát, valahányszor a kórus elé lép, áthatja a kodályi szellemiség, e mindenkire kisugárzó univerzális erő, amely azt célozza, hogy mindenapunk része legyen a zene és ahhoz mind magasabb fokon jussunk el, és jussanak el azok is, akik végül nem a zenei pályát választják. A zenei univerzumba való belépés ugyanis nagyon sok feladat megoldására, lelki válság leküzdésére tesz alkalmassá bennünket. Ezért keményen meg kell dolgozni, ami nagyon fontos

manapság, amikor az emberek szívesen választják a könnyű, fáradtsággal nem járó félmegoldásokat. És ez a módszer, mint pedagógia lényege, nem csak technikai képzés, hanem emberségre nevelés. Terveiről kérdezve a világhírű karnagyasszony – aki mind a mai napig vezeti a gimnázium zene-tagozatát, ahol szolfézst, zeneelméletet és népzénetet tanít –, azt tartotta legfontosabbnak, hogy még sokáig érezhesse és átadhassa ezt a sugárzást.

Nándi Mihály: Villányi Kocsis Glamour

Többször is vásároltam már a Jegymesteren keresztül. Semmi sorban állás, pillanatokon belül látszanak az üres helyek a színházban, a fizetés – ha már regisztrált az ember – egy gombnyomás. Minden rendkívül gyors, mondhatni praktikus. Bár nem kértem, rendszeresen kapok hírlevelet is. 2019. szeptember 18-án például ezt:

„Villányi Vörösbor Fesztivál, Kocsis Zoltán emlékkoncert, Glamour Beauty Fesztivál”.

Az ember tekintete először az egészre villan rá, s ha az felkeltette az érdeklődését, akkor nézi meg figyelmesebben a részleteket, majd, mintegy elfogadva a parolát „kattint”. (E kattintásokat szigorúan számon tartják a szolgáltatók, mint az adóhivatal a bevallásköteles jövedelmeket, hogy azok segítségével valamilyen módon újabb ügyfelekre tegyenek szert.) Még nem kattintok, de már látom az egészet. A puttyokban egymást agyonnyomó veres szőlőfürtöket, a kádakban a szőlőt taposó erős lábú asszonyokat, hallok az ilyenkor szokásos élceket és a tavalyi bor poharakba csobogását (majd csönd a borfolyamot elzáró mutatóujj szigorúsága nyomán). De mégsem hallok, mert Kocsis Zoli és népi zenekara játszik. Zoli egyébként cimbalmozik és, hej de szépen röcög a nóta alá, „befordultam a konyhára”, és mire mi is befordulunk, már sminkelik is odabent a szép lányokat csupa glamourral, amelynek az árából húsz százalékot nyerünk most, amikor „deres már a határ”.

A hirdetőlevél tehát praktikusabb lenne így.

„Villányi, Kocsis, Glamour.”

Ez már – ütős. Még inkább távirati stílusban:

„Villányi Kocsis Glamour” – e helytakarékosság az email címsorába további három rendezvényt meghirdetésére adna alkalmat. Ez lenne a legpraktikusabb. Akárcsak a régi viccben:

Gyásztáviratot adnak fel: *Fájdalommal értesítjük mindazokat, akik ismerték, hogy édesapánk, Wass Henrik, életének 80. évében elhunyt.* A felvevő gyakorlott szemmel végigfut a sorokon, majd közli, hogy még három szó kifér. *Ugyanitt Wartburg eladó.*

Dull Ernő: Adagio

Hallgatom Barber *Adagio*ját. „Milyen érzékeny zene.” „Csodálatos.” „Milyen romantikus.” Több amerikai elnök temetésén is ezt játszották. Bizonyára ők is rajongtak érte, mielőtt dallamaira a mennybe akkreditáltattak.

Hallgatom Barber *Adagio*ját. Mintha csak Albinoni *Adagio*ját hallgatnám. Ha nem konferálják be a művet, másodpercekig gondolkodnom kell rajta, mit hallok. De hamarosan ráismerek az „érzékenységről”. Helyesebben az érzelgősségről. Ha száz évvel korábban született volna, akkor (is) a romantikus művek partvonalára sodródott volna. De mivel 1938-ban keletkezett, amikor a zenei világban már Bartók, Sztravinszkij, vagy akár (a romantikus nagyformát, illetve azon keresztül a sztálinizmust parodizáló) Sosztakovics adták a hangot, bátran kimondhatjuk: giccsességről.

Persze az Albinoni mű is problematikus. Azt ugyanis a kiváló barokk zeneszerző műveiből kompilálta össze Remo Giazotto. 1958-ban adták ki a darabját, mint G-moll adagio vonósokra és orgonára Tomaso Albinoni két témájából és számozott basszusából. Az *Adagio* pillanatok alatt világhírű lett, minthogy a pop- és a filmdalszerzők is felfedezték. 1965-ben Giazotto teljes egészében magáénak vindikálta a művet (sikertelenül). Nem kizárt, hogy ugyanarra a sablonra dolgozott, mint két évtizeddel korábban Barber.

Samuel Barber kilencéves korában kezdett komponálni, és az új alapítású philadelphiai Curtis Intitute egyik első növendéke lett ének, zongora és zeneszerzés szakon. Itt ismerte meg Gian Carlo Menottit, aki élettársa és librettistája lett. 1932-ben Bécsben, 1935-ben Rómában képezte tovább magát. Elnyerte a Guggenheim-ösztöndíjat, a Római Díjat, a Pulitzer zenei díjat és az Amerikai Művészeti és Tudományos Akadémia levelező tagja lett.

A komolyzene is problematikus kérdés Amerikában, ahol a muzsika anyanyelve a country és a dzsessz, mindkettő a bluesban nyeri el legmélyebb zenei kifejeződését. Eddig csak Gershwinnek és Bernsteinnek sikerült erről a kifutópályáról a magasabb régiókba röptetni az ifjú kontinens zenéjét. Barber megrekedt a romantikánál. Mármint ne valami Schubert, Liszt, vagy akár Richard Strauss utánérzésre gondoljunk. „Romantikázik” – azaz enyeleg.

Hallgatom Barber *Agnus Dei*jét. Mintha csak Barber *Adagio*ját hallgatnám...

Nándi Mihály: Galagonya

A kommunikációban is létezik olyasmi, mint a rákos sejtburjánzás. Valami elkezd fejlődni, de túlnő a saját organizmusán és pusztítani kezdi azt. Jelesül a magyar nyelvet. A *Marcius Tizenötödikében* már sokszor felhívtuk a figyelmet a magyar (köz)nyelv sorvadására. „Ne tudd meg”, „nem mondd”, „ez csak egy dolog”, „erről szól”, „de állat”, „nagyon durva”, „iszonyú jó” – ám ez pusztán agyi leépülés, már nem figyelünk oda arra, mit is beszélünk, nem vesszük észre, hogy szellemesnek vélt fordulatink másoktól átvett silány sémák.

Nem így Fellegi Lénárd, a Bartók rádió új műsorvezetője, aki egyenesen nyelvtúlművelést végez. Mindenek előtt, ahogy bejelentkezik:

„Szeretettel köszöntöm a Bartók rádió hallgatóit, kellemes rádiózást, jó napot kívánok!”

Miért köszön valaki háromszor? Mert gyönyörködik a hangjában, amelynél itt, ezen a világon csak a saját szellemességét imádja jobban. Úgy hord össze tücsköt-bogarat (ha tetszik, mond tököst-mákot), mintha könyvből olvasná:

„Színes lesz a zenei felhozatal.”

„Nem rabolom az időt Beethoventől.”

„Az előző számot megfejeljük még egy darabbal.”

„Előrehozzuk a naplementét.”

„Előadásában élvezhettük ki Bach szonátájának 3. tételét.”

„Mozart hegedűversenyével fejezzük be az órát.”

Az éjszakai dzsesszműsor vezetőjeként:

„Önfeledt estét kívánok.”

„Rúgós estét.”

„Kívánok maradandó koncertélményt, így felvételtől.”

„A folytatásban a Zeneakadémia dzsesszzenekarával múltatjuk az időt.”

A sületlenségbe való belelendülés már értelmezést igényel:

„Kocsi Zoltán szólaltatja meg a hangszert.” – Egy hangszert bárki meg tud szólaltatni, de játszani rajta, az a művészet.

„Berkes Kálmán hangszere a klarinét” – a birtokviszonyból nem következik az, hogy Berkes Kálmán klarinétozik.

„Részlet következik a *Bobéméletből*, Maurice André trombitál, ő lesz Rodolfo” – Maurice André Maurice André lesz akkor is, ha Rodolfo áriáját fújja.

„A *Pastorale* címet viseli” – a kombinét viselik, egy műnek címe van.

„Jegyzi a művet” – ezt a fordulatot Bánkóvi Gyulától vette át („e művet a jelen műsor szerkesztője jegyzi”). Jó, hát jegyzi, de ki szerezte a zenét?

„Emanuel Pahud játszott a Berliini Filharmonikus zenekar muzikusaival karöltve” – Ebbe a kacifántosságba bele is bonyolódott, így folytatva: „mármint a berliniek nem fuvoláztak.”

„Visszamegyünk az idő-számegyenesen.” Létezik számegyenes is, idő-egyenes is, de az idő-

számegyenes nem jelent semmit. Egy bemondó ezt így fejezte volna ki: „Most egy korábbi művet közvetítünk.”

„Szirmay Mártát mezzoszoprán és alténekesnőként tartják számon.” – Mert egyébként kicsoda volt?

„A film zenéjében fontos a hegedűszóló, Joshua Bell vállalta a felkérést.” – Itt azt akarta bekonferálni, hogy J.B. hegedül.

„Oláh Szabolcs kalauzol végig bennünket a lemezen.” – És nem fog eltörni az a lemez?

„Felkérték a zenekarba, azóta történik az alkímia.” – Miért? Aranyat csinálnak, vagy porcelánt?

„Händel triószonátájának 3. tétele forog a Convivium együttessel.” – Egy körhintán? Vagy kerékbe törik őket?

És a félműveltség óhatatlanul félbarbárságba vezet: „A zenekar előtt Kurt Mazur lendíti a kart.” Mert az is szerencsétlen kifejezés lenne a vezényel helyett, hogy emeli fel a pálcát. Ám a karlendítés náci köszönés, bárki, még az exnáci Karajan is joggal megsértődhetne egy ilyen bekonferálásért.

Ám fellegilénárdságról szó sem lehet, hiszen Shakespeare már négyszáz évvel ezelőtt örökkévalóvá tette ezt az állandóan önmagát felfújó típust. Ő Galagonya. A *Sok hübó semmiértben* van herceg, kormányzó, méregkeverő, szerelmespár, de bizony miattuk el is felejtethetnék a darabot, ha abban nem lépne színre Galagonya, az őrbiztos:

„BUNKÓS No hát, adja meg kend nekik a szükséges kiutasításokat, Galagonya szomszéd.

GALAGONYA Először is, ki volna köztetek a legbizalmasabb ember, aki megfelelne a biztosi állománynak?

1. ŐR Bodag János, uram, vagy Kormos György, mert azok írni-olvasni tudnak.

GALAGONYA Lépj elő, Kormos szomszéd. Az Isten téged szép névvel áldott meg; de a szépség a szerencse ajándéka; hanem az írás-olvasás, az már a természettől jön.

1. ŐR Biztos uram, én mind a kettővel...

GALAGONYA Meg vagy áldva: tudom, hogy ezt akartad mondani. No jól van: ami a szépségedet illetményezi, adj hálát Istennek és ne dicsekedj vele; ami pedig az írást-olvasást, ezt se tüntesd ki, csak olyankor, ha az ilyen hivalkodásra semmi szükség sincs. Minekutána tehát téged tartanak a legügyesebb és legilletéktelenebb embernek, hogy az őrjárat biztosává kinevezted, tehát te viszed a lámpást. Ez lészen az utasításod. Minden gyanús vagy másképpen jellemes egyént letartóztatok; minden embert megállítottok a herceg nevében.

1. ŐR De hát ha nem áll meg?

GALAGONYA Akkor nem vesztek róla tudomást, csak eresztitek tovább és rögtön összehíván az egész őrséget, hálát adtok az Istennek, hogy egy gazembert leráztatok a nyakatokról.

BUNKÓS Mert ha a kiáltásra meg nem áll, akkor nem is a mi hercegünk alattvalója az.

GALAGONYA Úgy van; nekik pedig mással semmi közük, csak a mi hercegünk alattvalóival.

Aztán lármát ne üssetek az utcán, mert az őrségnek a hangos beszéd és fecsegés szorosan tiltatik és szigorúan meghagyatik.

2. ŐR Nem is beszélgetünk mi, inkább alszunk: tudjuk mink, hogy mi a hű silbak kötelessége.

GALAGONYA No lám, úgy beszélsz, mint valamely régi kipróbált silbak; mert aki alszik, az csakugyan nem tehet semmi kárt; csak arra vigyázzatok, hogy dárdátokat el ne lopják. Aztán sorba néztek minden korcsmát és ahol részeg embereket találtok, haza külditek, hogy feküdjenek le.

2. ŐR De hát ha nem akarnak menni ?

GALAGONYA Akkor ott hagyjátok, míg kijózanodnak. Ha pedig nem illedelmesen találnának beszélni veletek, mondjátok nekik, hogy nem néztétek volna őket olyan embereknek.

2. ŐR Értem, kérem alássan.

GALAGONYA Ha tolvajjal találkoztok, hivatalos hatalmatoknál fogva, bátran gyanúba foghatjátok, hogy nem becsületes ember; ilyen fajta emberekkel pedig minél kevesebbet érintkeztek, annál nagyobb becsületetekre válik.

2. ŐR Ha megismerjük, hogy tolvaj, ne fogjuk el?

GALAGONYA Hivatalotoknál fogva voltaképpen megtehetitek; csak hogy aki szurokhoz nyúl, elkeveri magát. Legbékeségesebb útja-módja, ha tolvajt fogtok, reá hagyni, hadd mutassa meg, mi a mestersége, hadd lopózzék el tőletek.

BUNKÓS Kendet, komám, mindig ilyen irgalmas szívűnek ismerték.

GALAGONYA Én bizony meg nem fojtanék egy ebet a magam jószántából, inkább meg egy olyan embert, aki valamely törvényességet elkövet.

BUNKÓS Aztán, ha az éjjel valami gyereksírást hallatok, szóljatok a dajkának, hogy csillapítsa le.

2. ŐR De hátha alszik a dajka és nem hallgat ránk?

GALAGONYA Akkor odább mentek békeséggel, hadd költse föl a gyereksírást: mert amelyik juh nem hallgat a bárányára, ha béget, soha sem felel az a farkasnak, ha ordít.”

Nándi Mihály: Bobby Chick

Ba-bam-baei” – köszönt bele a mikrofonba a Bartók rádió éjszakai dzsesszműsorában Bobby MacFerrin, akinek ezúttal Chick Coreával közös felvételeiből válogatott a szerkesztő.

MacFerrinről mindenki a *Don't worry, be happy* (Ne aggódj, örülj) című slágerre asszociál, amely méltán lett világsiker, nem csupán a humora és életfilozófiája miatt, hanem a zenei bravúr miatt

is, hiszen nem lehet észrevenni, hogy a felvétel minden hangszerét az énekes imitálja. A capella előadásmódja, négy oktávnyi hangterjedelme és scat-vocaljáva egyedülálló. A legnagyobb könnyedséggel vált mellhangról fejhagra, ezzel többszólamú hatást keltve. A ritmushangszereket beat-box technikával, illetve különböző, például multifonikus hangképzési módszerekkel utánozza. Chick Coreával való legendás együttműködése nem utolsó sorban a komolyzene iránti érdeklődésén alapul.

Nem idézhető elégszer Kodály igazsága, miszerint a léleknek van olyan része, ahová csak a zene világít be. A komoly- és a könnyűzenét mindenk előtt az különbözteti meg, hogy előbbi nem pusztán szórakozásra szolgál, hanem a személyiség fejlesztésére is, még akkor is, ha az ide sorolható alkotások, mint például Mozart divertimentói, kifejezetten kikapcsoló célzattal születtek. Ugyanakkor a könnyűzene hallgatása is nagyon hasznos feszültségoldó hatással járhat, mint például a már említett *Don't worry, be happy*.

A Bartók adón „ba-bam-baeit” követő fergeteges szketelés után egy szimfonikus zenekar előadásában Mozart 466-os Köhl-jegyzékszámú, *D-moll zongoraversenye* szólalt meg. A legkiválóbb zongoraverseny, amelyet valaha is írtak. Végtelen mélységekbe bevezető művét maga a szerző mutatta be, aki bizonysgot tett arról, hogy dallamgazdagsága kifogyhatatlan, Bachhal azonosan szinten műveli a fűgát, ugyanakkor újító ötletekben sem szűkölködik, hiszen a szólóhangszert nem csupán a zenekarral, hanem sorban minden fűvóssal is koncertáltatja. Mármost a zene két ága között – a komolyzene felől nézve – irreverzibilis a kapcsolat. Mozart bármilyen népies vagy műdallamot felemelhet a szférai magaslatokba, az ő opusait azonban onnan nem lehet a hoppázások szintjére visszasüllyeszteni. Még akkor sem, ha netán műveinek széleskörű megismertetése lenne a cél, de különösen akkor nem, ha a dzsessz mesteremberei már hozzá mérik magukat. Ez esetben nevezzük őket „Bobby Chicknek”.

Nyomban kikapcsoltam Bobby Chicket és feltettem a *D-moll zongoraversenyt* Szvjatoszlav Richter szólójával, akit a Varsói Filharmonikus Zenekar kísér. Feltettem négyszázhatvanhatodszor.

Ballai László: A rosszul őrzött lány

„Az eredetileg a nagy francia forradalom előestéjén bemutatott balett két szempontból is különleges darab – harangozta be Ókovács Szilveszter az Erkel Színház bemutatóját. – Egyrészt egyike a legrégebbi, ma is táncolt történeteknek, amelyet ősbemutatója után sok koreográfus vitt sikerre, de ezek közül is kiemelkedik Frederick Ashton, az angol balett mesterének 1960-as alkotása...”

A nagy francia forradalom előestéjének 1789. május 5-e tekinthető, amelyen összeült a rendi gyűlés. Előttünk áll a csoda. A Magyar Katolikus Lexikon szerint (jó ilyesmit a polcon tartani egy

keresztény kurzusban) a csoda: „szoros értelemben esemény, melyet Istennek a természet rendjét fölfüggesztő beavatkozása hoz létre”. Mozart ötévesen már komponált, Jókai – saját visszaemlékezése szerint – előbb tudott írni, mint beszélni, Heraklész a bölcsőben találta fel a lantot. Mindez, de még az is, hogy Józsué megállította a napot, eltörpülnek amellet, az operaház főigazgatója által elénk tárt esemény mellett, hogy valaki két esztendővel a megszületése előtt már két felvonásos balettet komponált.

Az első felvonás elején fogtam gyanút. A zene ugyanis a korai romantika stílusát árasztotta, leginkább Adaméra hasonlított (igen alkalmas az aláfestésre, alaptónusa komikus, olykor lírai, ha kell, például nyári viharkor drámai – Beethoven receptje szerint). És lássatok csodát, felütve a Csikvári Antal szerkesztette *Zenei Kistüköért*, kiderült, hogy Louis Joseph Ferdinand Hérold, *A rosszúl őrzött lány* szerzője 1791-ben született, a mű pedig 1827-ben. Tehát megint nem csodáról van szó – a kutyafáját! – hanem tévedésről. Ez a tévedés ott függ a Magyar Állami Operaház honlapján is.

Mindez azonban cseppet sem von le az előadás, egy vérpezsdítő színházi este értékéből, amelyet egy kakas vezet be (Mikalai Radziush). Színpompás jelmezében felébreszti, majd kivezeti a mezőre a maga kis külön tánckarát, a tyúkokét. Az ember dől a nevetéstől. Ezt követően ébrednek fel a szerelmesek is, Lise (Cristina Balaban), akit gazdag legényhez szánnak férjül, és a hősszerelmes Colas (Leblanc Gergely). A hősszerelmes kicsit magasabb az átlagosnál, a primabalerina pedig alacsonyabb, így hát akkor is jól mutatnak együtt, ha a lány spiccel. A cselekményt, egyben a burleszket azonban Lise fukar anyja, férfi szereplő (Makszim Kovtunk), az öreg gazda (Jurij Kekalo) és Lise számára kiszemelt bolond fia (Carlos M. Taravillo) görgetik előre. Remek, „klasszikus” díszletek, vidám színek, a tánckar színes forgatag, minden pillanat mozgalmas.

A burleszk tánc és mimika, erre épül Frederick Ashton koreográfiája, artista elemekkel nehezítve – egymásba gomolyodó és kibomló szalagok, tánc közben botokkal kivert ritmus, vagy gabonakévékben észrevétlenül becsempészett hősszerelmes. Természetesen a fináléban az egymásnak teremtett pár boldogságának örülhet a közönség, ugyanakkor a kikoszarozott lüke fiú sorsa már-már tragikumba hajlana, ha nem lenne a piros ernyője. Azon lovagol, az első felvonás zárásakor azt kinyitva röpdös, a darab végén pedig, minthogy a házassága kútba esésekor ottfeljejtette Lise-ék házába, visszatér érte, és boldogan a levegőbe dőf vele.

A nézőkről. Minden nálunk fellépő külföldi, talán nem csupán udvariasságból dicséri a budapesti közönséget. Pedig konzervatívok vagyunk. Egy *Pillangókisasszonyra* nem lehet jegyet kapni. Erkélyülésemről hazafelé indulva az impozáns Bernáth Aurél termen mentem keresztül, ahol rám mosolygott egy felszolgáló kisasszony. Jutott is eszembe, miért csak a földszinten működik egy szerény büfé? Mert az emeleti vendéglátás csak akkor indulhat be, ha ezerkétszáznál több jegyet adnak el. Ha nem jöttek is el a vacsoravendégek, megérkeztek az éltes korú hölgyek, közülük kettő épp mögöttem foglalt helyet:

„Hogy lásd a pasikat” – adta át egyik a másikának a látcsövet.

„Ez pasi” – hökkentek rá a Lise anyját alakító táncosra.

„Átöltözött a csaj” – mármint a primabalerina az utolsó jelentben.

Visszatérve a csodákra, minálunk, Vashegyi Györggyel az élen, mindenki elfelejtett remekműveket igyekszik előásni – többnyire kevés sikerrel. Az utókor hálátlan, de igényes. A

*Sevillai borbély*ből egy tucat dalt füttyörész hazamentében a néző, de a Rossini-kortárs Héroid művéből egyet sem. És még Rossini legtöbb operájának is csak a nyitánya maradt repertoáron. Ókovács, mint kipróbált színházi ember óvatosabban járt el Vashegyinél, amennyiben olyan darabot vezetett be operánkba, amely John Lanchbery zenei átdolgozásában – és persze Ashton koreográfiájával – korábban (de nem a nagy francia forradalomnál korábban) már világsikert aratott.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu